

Мирко Ђ. Томасовић

Универзитет у Источном Сарајеву
Православни богословски факултет

УДК: 27-284

ПРИМЉЕНО: 11. 10. 2015.

ОДОБРЕНО: 20. 10. 2015.

Благодаћу Божијом јесам што јесам

Сажетак: Духовни човек се састоји од душе, тела и нетварне благодати Божије. Благодаћу Божијом човек је постао по “образу и подобију” Божијем “други бог” на земљи. Као саставни део људске личности, благодат даје човеку сличност са Богом, то јест, саобразност лику Сина Божијег. У томе се састоји величина човека. Због учињеног првородног греха наши прародитељи Адам и Ева су изгубили светлост Божије благодати, у коју су били обучени. Огреховљени човек се није могао сам ослободити ропства греха, смрти и Сатане. Да би превазишао стање у којем се нашао својом кривицом, палом човеку је недостајала благодат Божија и слободна сарадња са благодаћу. Библијски извори и Свето Предање сведоче да је благодат стварност која је историјски откривена у месијанској Личности Богочовека Исуса Христа. До доласка Христа у свет, у Старом Завету је важио и царавао Закон, грех и смрт, а доласком Христовим зацарили су се благодат, живот и истина. Остати без благодати Божије значи исто што и остати изван Цркве Христове, и остати изван заједнице са Тројичним Богом, односно, остати у трулежи, смрти и небићу. Благодат бисмо могли окарактерисати као тајну искупљења, спасења и обожења човека и васцеле Божије творевине. Појмити тајну нетварне Божије благодати могуће је само у сили облагодате православне вере.

Кључне речи: Света Тројица, Христос, Дух Свети, Црква, грех, смрт, човек, Стари Завет, Нови Завет, благодат, слобода, дар, живот, Нови Адам, Царство Божије, спасење.

Предговор

Светоотачки је став да *Хришћанство* представља благодатно љубомудрије,¹ облагодате правоверје и правоживље. *Православље* се не доказује, него показује.² Само кроз натприродну благодат Божију је могуће разумети дојанске тајне. Та истина ће бити луча водиља у нашем раду.

Увод

Од кључног значаја за разумевање наше теме јесте сведочење Светога Предања, које нас обавештава да првосаздани човек није створен као *tabula*

¹ Види: Јован Златоуст, *Тумачење посланице Галаџима*, РГ 61, 677.

² Види: Јустин Поповић, *На дојочовечанском њују*, Београд, 1980, 163.

гаса; наиме, приликом стварања света, Тројични Бог је Својом благодаћу одбарио човека. У свакога човека је удахнуо благодат,³ и због тога дара човек је све оно што поседује и што има.⁴ Штавише, по православном учењу, библијски израз *образ* Божији у човеку поистовећује се са нетварном благодаћу Божијом. Једном речју, и сâмо своје биће човек има по благодати,⁵ јер је Тројични Бог Својом благодаћу превео човека из небића у биће, из непостојања у постојање. Имајући у виду ову истину, Свети Макарије Египатски пише да између Бога и човека постоји највиша родбинска веза.⁶

На грчком језику име *Бої* – Θεός јесте име енергије, од глагола θεάσθαι та πάντα – *надзирајти све*.⁷ Реч је о *Свевидећем* и *Свезнајућем* живом Бићу. Преко енергија Божијих Га упознајемо,⁸ и преко енергија и нетварне благодати се спасавамо, односно примамо обојујући дар благодати Божије који се поистовећује са Царством Божијим. Управо то неисцрпно и надвечно богатство изражава на српском језику име *Бої*.

Бог Отац, као Источник благодати, излива Своје благодатне дарове кроз Сина у Духу Светоме. Пажљиво проучавање Светога Писма и Светога Предања показује нам да се од сâмог почетка постојања рода људског благодат налази у човеку, и динамично делује у њему као безгранична љубав Тројичног Бога.

Свештено-библијски писци су нам оставили забележено да тек пошто је Бог *удухнуо* у човека *дух живојни*, човек је постао *душа жива* (Пост. 2, 7), односно, постао је истински, потпуни, словесни и духовни човек – слободан и самовластан.⁹

Удахнута у човека, Божија благодат служи као жива спона у Бого-човечанској заједници:¹⁰ „Очи анђелâ су тада посматрале човекову душу сједињену са чулом и са телом, и виделе су једног другог бога, који је сâм ум и тело, и који није настао на земљи само из божанске добротe, него је због превелике сопствене добротe преображен по благодати Божијој, тако да он исти јесте тело и ум и дух, а да је душа сасвим по божанском образу и подобију, пошто је јединствена у уму и логосу и духу.“¹¹ То значи да је нестворена благодат укључена у сам стваралачки акт и да душа истовремено прима и живот и благодат.

³ Василије Велики, *О Духу Свeйтоме*, 16, 39, PG 32, 140.

⁴ Види: Макарије Египатски, *Беседа*, PG 34, 941.

⁵ *Истио*.

⁶ Макарије Египатски, *Беседа* 45.

⁷ Види: Василије Велики, *Писмо* 8, 11, PG 32, 265А.

⁸ Види: Василије Велики, *Писмо* 234, 1, PG 32, 869А.

⁹ Види: Теофило Антиохијски, *Авџолику*, 1, 2, 27.

¹⁰ Мирко Ђ. Томасовић, *Нови Адам. Тајна човека у свeйлосџији библијско-лџиурџиско-свeџооџачкоџ џоимања*, Београд-Атина, 2003, стр. 88.

¹¹ Григорије Палама, *О исхођењу Свeйџоџ Духа*, (на грчком) изд. Π. Χρῆστου, τόμος Α', стр. 85.

Треба, међутим, имати у виду и чињеницу да је творевина нешто спољашње у односу на Творца,¹² и да су све ствари удаљене од Бога – не по месту него по природи.¹³

Гледајући из библијско-патристичке перспективе, рећи ћемо да се духовни човек састоји од душе, тела и нетварне благодати Божије.¹⁴ Благодату је човек постао *по образу и погодију* Божијем,¹⁵ *групи до* на земљи. Православни став је да човек јесте *образ Образа*. У томе је величанство човека.¹⁶ Реч је о благодати као Божијем нетварном дару и највећем човековом достојанству, који, уз човекову слободну и динамичну сарадњу (у светотајинском животу Цркве) и уз Христову помоћ,¹⁷ јесте основни чинилац без којег нема спасења и живота у Царству Божијем. Сва „тварна бића кроз Тројичне енергије прелазе из небића у биће, и само када очувају првобитну красоту, могу собом изображавати ту своју архетипску лепоту“;¹⁸ она расту растом Божијим (Кол. 2, 19) и узрастају у меру раста пуноће Христове (Еф. 4, 13).

Свети Оци уче да су Адам и Ева пре пада у грех били *иоли* (=наги), и да су такви требали да буду због живљења у светости и врлинском животу.¹⁹ Они, дакле, нису били лишени бесмртности по нетварној благодати.²⁰ Човеку је дата могућност од Бога да постане бесмртан по нетварној благодати Божијој. Другим речима, човек није морао да умре, него је могао и да не умре. Међутим, због учињеног првородног греха, односно, због прекидања заједнице са Богом и осујећења божанског циља, наши прародитељи, Адам и Ева, изгубили су божанску красоту и светлост Божије благодати у коју су били оденути, јер их је небеска слава, пре учињенога греха, покривала боље него било која одећа.²¹ Исто тако, треба знати да је грех везан за личност човекову, а не за човечанску природу као такву.²²

Огреховљени Адам и Ева, изгубиши благодат, помрачили су *лик* Божији у себи и заоденули се тамом као плаштом,²³ раскинули су заједницу са Тројичним Богом, остали наги и, због недостатка Божије благодати, духовно

¹² Атанасије Велики, *Против аријанаца*, 3, 62, PG 26, 453B.

¹³ Јован Дамаскин, *Тачно изложење Православне вере*, 1,13, PG 94, 853C.

¹⁴ Види: Григорије Палама, *У одбрану свешћених исихаста*, 1, 3, 43.

¹⁵ Види: Григорије Палама, *Беседа*, 17, PG 151, 221C.

¹⁶ Види: Григорије Нисијски, *О стварању човека*, 16, PG 44, 180A.

¹⁷ Види: Григорије Палама, *Δεκάλογος της κατά Χριστό βοιωθεσίας*, PG 150, 1100B. Исти, *Беседа* 2, PG 151, 321D.

¹⁸ Амфилохије Радовић, *Тајна Свете Тројице по светом Григорију Палами*, Манастир Острог, 2006, 57.

¹⁹ Григорије Богослов, *Беседа*, 45, 8, PG 36, 632C.

²⁰ Максим Исповедник, *О разним недоумицама*, PG 91, 1353AB.

²¹ Јован Златоуст, *Тумачење књиге Постања*, 15,4, PG 53, 123.

²² Ср. Максим Исповедник, *Разна иојављања*, PG 90, 1321AB.

²³ Види: Григорије Палама, *О исхођењу Светиога Духа*, Друга беседа, 9, прев. С. Јакшић, Нови Сад, 2012, 102.

су усмртили себе (ср. Гал. 5, 17). Услед губљења благодати дошло је до корените промене њиховог животног стања и појавила се опасност да се човек претвори у небиће,²⁴ јер је изгубио бесмртни и блажени живот, односно, изгубио је вечност (Пост. 3, 3).²⁵ Пошто је пали човек са себе скинуо ризу благодатних дарова коју је примио од Бога Творца, за њега је наступило време покајничког живота, јер се непрекидно налазио под ударом Сатане и његових сарадника.²⁶ Као што видимо, сила греха одваја и удаљава човека од Бога Творца.

Но, иако су човекове духовне силе расточене грехом, човекољубиви Бог није дозволио да у човеку потпуно пропадне највећи дар који је Он подарио човеку приликом стварања човека, а то је – *образ* Божији;²⁷ другим речима, сачувана је човекова личност и боголика слобода која чини суштину његовога бића.²⁸ Тај дар у човеку је неуништив, јер је Бог човеку оставио могућност да, и после пада, може учествовати у спаситељском делу Исуса Христа, и да сâм поново постане *одожено биће*²⁹ – потпуни и истински човек. Бог је желео да спаси огреховљенога човека не удаљавајући се од њега. Дакле, Бог Творац, који јесте Љубав, створио је свет и човека за Себе „ради приопштавања изобилном Животу који јесте од Њега и у Њему, који јесте – Он Сам“.³⁰ Човек је, дакле, имао за циљ да заједничари са Богом и Његовом вечношћу.³¹

Огреховљеном човеку, који је остао без одеће изаткане благодаћу,³² односно, без одеће душе и тела, Бог је начинио *кожне хаљине* управо због тога да би човека обукао у смртност,³³ односно да би се човек нашао у смртном стању. Сама чињеница да је створени човек остао без благодати Божије, показује да је он остао без истинског – духовног живота. Говорећи о благодати Божијој, извлачимо закључак да је човек створен да би живео у заједници са Тројичним Богом, и његов живот не може се замислити изван те заједнице;³⁴ сходно томе, појмови: *човек, благодати и заједница* међусобно су нераскидиво и органски повезани.

Премда је човек добровољно пао у грех, ипак је увидео да “не може пити чашу Господњу и чашу демонску; не може учествовати у трпези Господњој и у трпези демонској“ (1. Кор. 10, 21), због чега се Адам одмах покајао и по-

²⁴ Види: Максим Исповедник, *О разним недоумицама*, PG 91, 1308C.

²⁵ Види: Симеон Нови Богослов, *Беседа XIII морална*, SCh 129, 405.

²⁶ Мирко Ђ. Томасовић, *Анђихрист долази*, Атина, 2007, стр. 15.

²⁷ Види: Епифаније Кипарски, *Панарион* 70, PG 42, 344B.

²⁸ Види: Јустин Поповић, *На бојочовечанском њују*, стр. 163.

²⁹ Види: Јован Дамаскин, *Тачно изложење љавославне вере*, PG 94, 924A.

³⁰ Александар Шмеман, *Евхаристија*, Манастир Хиландар, 2002, стр. 139.

³¹ Види: Максим Исповедник, *Κεφάλαια θεολογικά*, 1, 42, PG 90, 1193D.

³² „Обукао си ме у божански ткану одећу, о Спаситељу“, (Канон на Сиропусну Недељу, песма 6, тропар 1).

³³ Методије Олимпијски, *О васкрсењу мртвих*, 1, 39, GCS, 281, 13-14.

³⁴ Мирко Ђ. Томасовић, *Тајна исјочника новога живоја*, стр. 17.

желео да се врати у оно стање у којем се пре пада налазио.³⁵ Чињеница да се пали човек показао, и да се код њега јавила чежња за Рајем, сведочи нам да огреховљени човек није потпуно пропао. Па ипак, огреховљени човек није био у стању да се сам, без Божије помоћи, ослободи из ропства греха, смрти и Сатане (ср. Римљ. 7, 15–23), то јест, није могао да живи животом у *Христју*. Због тога Апостол Павле и каже: „Ја јадни човек! Ко ће ме издатовити од тела смрти ове?“ (Римљ. 7, 24). Да би превазишао стање у којему се нашао искључиво својом кривицом, палом и умртвљеном човеку је недостајала благодат Божија, или боље речено, недостајала му је слободна, вољна и динамична сарадња (=саслуживање) са благодаћу Божијом – јер благодат подухује, а никога не принуђује.³⁶ Једноставно речено, благодат не делује механички и насилнички. По речима златогласног Апостола Павла, ми људи смо *сарадници Божији* (1. Кор. 3, 9). Свештено Предање нам открива да је Бог *Прводељатник* (πρωτεργάτης), а човек Божији са-радник (саделатник, συνεργάτης). Са много благодатне видовитости свети Петар Дамаскин каже да никаква корист не долази човеку без уплива одозго, али ни уплив одозго не делује на онога који га не прима слободно. Потребно нам је обоје: и божанско и људско делање.³⁷

Однос између благодати Божије и човекове слободе

Пошто је човек позван на слободу (Гал. 5, 13), значи да посрнули и огреховљени човек није потпуно пропао као личносно и словесно биће, нити је у потпуности изгубио даровану му слободу, јер само помоћу ње може постати нов човек. Човек је одговаран за све оно што чини (ср. Римљ. 1, 18–3, 20); то значи да човекова сарадња са Богом није принудна (ср. Фил. 1, 14), него слободна и драговољна, јер без духовне и слободне сарадње, човек не би био словесно биће, створено *по образу и погодију* Божијем, а благодат Божија би остала неплодна, празна и бескорисна за човека.³⁸

По православном хришћанском учењу, огреховљени човек је у стању да слободно прими или одбаци благодат Божију.³⁹ Треба знати да се човекова слобода и благодат Божија узајамно не супротстављају нити искључују, него заједно сапостоје у човеку, тесно сарађују и владају се достојно звања на које је човек призван (Еф. 4, 1). Да би се човек обожио, осветио и спасао, неопходно је да постоји еросно-динамичка *сарадња* између Божије благодати и човекове слободне воље.⁴⁰

³⁵ Мирко Ђ. Томасовић, *Анђихристји долази*, стр. 15.

³⁶ Види: Јован Златоуст, Εἰς „Σαῦλε, Σαῦλε“, 6, PG 51, 144.

³⁷ Петар Дамаскин, *Духовне поуке*, 1.

³⁸ Види: Г. Μαντζαρίδης, *Χριστιανική Ηθική*, Θεσσαλονίκη, 1983, 108, и 179-180.

³⁹ Види: Јустин Мученик, *Апологија*, А, 43.

⁴⁰ Види: Јован Златоуст, *Тумачење Посланице Римљанима*, PG 60, 579.

Када се у Старом Завету описује међусобни однос Бога и човека, обично се користе речи које изражавају *расположење и милости* (Пост. 18, 3; 1. Цар. 16, 22; 2. Цар. 15, 25; 3. Цар. 11, 19) и *благодати* (Суд. 6, 17). У Светом Писму Новог Завета израз *χάρις* – *сила Божија* (Дел. ап. 1, 8; Римљ. 15, 19; 2. Кор. 9, 12) описује и изражава *радосно расположење* (Дел. ап. 2, 47), међусобну *личностну љубав* (ср. Дел. ап. 7, 46) и *благодарности* Богу на неисказаном дару (2. Кор. 9, 15).

У Новоме Завету, свакоме се од нас даде благодат по мери дара Христовог (Еф. 4, 7); а она је у човеку делатна само када је човек слободно прихвати – у супротном би благодат била магија.⁴¹ Реч је о човековом прихватању да живи у складу са вољом Божијом. Уколико човек то прихвати, тада у његовој вољи просијава облагодатењени и благословени живот.

Напојивши се на свежим библијским изворима, Свети Максим Исповедник закључује да је човеково спасење непосредно повезано са његовом слободом.⁴² Према богооткривеној истини, у Царство Божије се не улази на силу, него улазе само они који призивају име Господње (Римљ. 10, 13) и граде спасење своје са страхом и трепетом (Фил. 2, 12).

Значајно је нагласити да истинска слобода облагодатењеног човека јесте у томе да не буде роб греха,⁴³ него да својевољно слуша и испуњава реч (=вољу) Божију, јер благодаћу Божијом се успоставља истинска заједница између Бога и људи. Што ће рећи да међу живим личностима постоји општење и узајамност односа, а то значи да својство благодати јесте својство односа Оца према сину,⁴⁴ односно својство односа *ја* и *Ти*. Реч је о заједници која има својство односа између Живога Бога и облагодатењеног човека.⁴⁵ Облагодатењени људи су постали синови Божији (Гал. 4, 7) и свети, то јест, обожена бића.⁴⁶

Међутим, иако Божија благодат јесте животни дар човеку (ср. Јов. 17, 2; Дел. ап. 8, 20 и 11, 17), који никада не престаје да делује динамично – јер благодат непрестано куца на двери срца нашег да бисмо Му их отворили⁴⁷ – ипак она не делује насилно, него делује у еросној заједници Бога и човека као слободног бића, где постоји слободна сарадња човека са човекољубивим Богом. Без човекове слободне сарадње нема награде од Бога.⁴⁸ Господ

⁴¹ Види: F. Rattenbuch, *Die 4 Formen des Rechtfertigungsgedankens*, Zeitschrift f. Syst. Theol. 1933, 669.

⁴² Максим Исповедник, *Εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ Πατρὸς ἡμῶν*, PG 90, 877A.

⁴³ Види: Β. Τατάκη, *Θέματα Χριστιανικῆς καὶ Βυζαντινῆς Φιλοσοφίας*, Αθήναι, 1952, 135.

⁴⁴ Види: Παναγιώτου Ανδριοπούλου, *Η περί αμαρτίας καὶ χάριτος διδασκαλία τοῦ Ἀπόστολου Παύλου*, Αθήναι 1989, 197.

⁴⁵ Види: G. Foerster, «σῶζω, σωτηρία, σωτήρ», ThDNT 7(1971) 965-1024.

⁴⁶ Ср. Григорије Богослов, *Беседа на Божијављење*, 38, ЕПЕ 5, 54.

⁴⁷ Види: Макарије Египатски, *Беседе*, 30, 9.

⁴⁸ Види: Теофило Антиохијски, *Авџиолику*, 2, 27.

је објавио људима: “Ево стојим пред вратима и куцам, ако ко чује глас мој и отвори врата, ући ћу к њему и вечераћу с њим, и он са мнош” (Откр. 3, 20). Јасно је, дакле, да Бог ништа не чини на човековом спасењу без човекове слободе, и Он не изнуђује добра дела, јер је човекова слобода битан услов.⁴⁹ Спасење, дакле, зависи и од Бога и од човека.⁵⁰ Према томе, благодат Божија се не излива без узрока,⁵¹ и само уколико постоји узајамност деловања слободе и благодати, односно, када ми слободно и својом вољом прихватимо благодат, тада она доноси велику помоћ.

Бог је љубав (1. Јов. 4, 8), а где је љубав тамо је и даривање и слобода (Дел. ап).⁵² Следујући учење Светих Отаца, можемо закључити да је добро дело неодвојиво од љубави и да има двојаки карактер: плод је динамичне сарадње Бога и човека.⁵³ Између Бога и човека постоји узајамни еросни однос у слободи (Гал. 5, 13). У тој слободној сарадњи предњачи благодат Божија, помоћу које духовним очима гледамо и преображеним срцем доживљавамо богооткривене истине. Библијски извори и Свето Предање сведоче да је од првог тренутка постојања човека, као бића створеног по образу и подобију Божијем, човеку од Бога дарована могућност избора: хтети добро или не хтети.⁵⁴

Тројични Бог је љубав и Он све људе призива да ступе у заједницу љубави са Богом; са друге стране, од човека се очекује да се добровољно одазове на Божији призив. Божије дело у Домостроју спасења је да човеку дарује благодат, а човекова дужност је да је слободно прими, да с вером и љубављу учествује у Божијој благодати, и да дозволи да благодат зацарује у човеку (ср. Римљ. 5, 2). Према доследној патристичкој мисли, хвалу Христу Спаситељу човек узноси на словесним струнама Божије благодати. Јер, свима је јасно, закључује Свети Максим Исповедник, да је тајна која се догодила у Христу на крају времена, без сваке сумње, доказ и испуњење онога што је покренуто на почетку времена у нашем заједничком претку.⁵⁵ Али, пошто заматак тога живота у Христу “зависи од руке Спаситељеве, а његово очување и опстанак представља дело нашега труда, да би се то остварило потребно је, наравно, и наше учешће и допринос – да не бисмо тај живот упропастили чим га задобијемо, већ да до краја сачувамо благодат, и да из овога света одемо имајући ту ризницу у рукама”.⁵⁶ Свето осећање Цркве

⁴⁹ Види: Макарије Египатски, *Беседе*, 27, 10, PG 34, 757.

⁵⁰ Види: Григорије Богослов, *Беседе*, 37, 13.

⁵¹ Види: Исидор Пелусиот, *Посланице*, PG 78, 941.

⁵² Димитрије Станилоаје, *Духовна заједница у љавославној Лишурђији*, Београд, 1992, стр. 188.

⁵³ Види: Јован Златоуст, *Тумачење Посланице Галатима*, 5, 6, PG 56, 674.

⁵⁴ Види: Јован Златоуст, *Тумачење Посланице Римљанима*, 13,2, PG 60, 500.

⁵⁵ Максим Исповедник, *О разним недоумицама*, PG 91, 109D.

⁵⁶ Никола Кавасила, *О живоју у Хрисћу*, Беседа 6., 1. Нови Сад, 2009, стр. 180.

говори да благодатни пут који води у Царство Божије јесте пут динамички, подвижнички и борбени.

Тога ради поново ћемо рећи да је потребно да постоји динамична сарадња између благодати и слободне човекове воље.⁵⁷ Благодат не уништава и не поробљује човекову слободну вољу, него је чак преображава, чини је делотворнијом, боголиком, ревноснијом, богодоличном и човекодоличном. Бог никада не приморава човека на чињење добра.⁵⁸ Према томе, човек у закону Христову (1. Кор. 9, 21) служи Богу добровољно (Еф. 6, 7). По трезвеноумљу Светога Николе Кавасиле, то значи да од човекове воље зависи избор онога што је добро, напуштање грехова, поправљање владања, очишћење душе, љубав према Богу – а награда за све то је крајње блаженство.⁵⁹

Савршенство слободне сарадње Бога и човека остварено је у Богочовечанској Личности Исуса Христа, у Којој су постојале две воље: божанска и човечанска. По карактеристичном изражавању Оца Јустина Поповића, благодат Божија и слободна воља човекова су два ока а један вид, два уха а један слух.⁶⁰ Кавасила истиче да *слобода и Царство* Божије не припадају духовним заробљеницима, него само *слободним* људима.⁶¹ Једино се тако Бог усељава у човека и људски живот, и човек постаје *једно са Њим* (ср. Јов. 17, 21 и 1. Кор. 8, 6). Треба напоменути да, уколико се Бог усели у човека и човек постане *једно са Њим*, то значи да се “људски живот претворио у богоживот”,⁶² јер у човеку живи Христос (ср. Гал. 2, 20), а Христос, као Ризничар живота, највећи је Божији дар (Мат. 21, 37). Један светлосни зрак у тој тајни баца Свети Игњатије Богоносац када Христа назива *водом живом*, која се налази у човеку и говори у човеку.⁶³ Услед примања нетварне благодати, иако “смо празни, постајемо целовити, иако мртви васкрсавамо, иако трулежни задобијамо нетрулежност, иако смртни постајемо бесмртни, иако земаљски постајемо небески, иако телесни (имајући рођење по телу) постајемо духовни, иако се налазимо у тами ходимо ка светлости, иако смо пећина раздојничка (страсти) преображавамо се у храм Живога Бога, иако смо сиромашни и пролазници постајемо сродници и ближњи Богу, сапрчасници и санаследници”⁶⁴ Христови. Сав живот Цркве изаткан је на пређи те истине.

⁵⁷ Види: Ιω. Καλογήρου, Η περί συνεργίας εν τη δικαιοσύει του ανθρώπου διδασκαλία εξ επόψεως ορθοδόξου και αι αυτήν συζητήσεις ετεροδόξων, Θεσσαλονίκη, 1953, 34-39.

⁵⁸ Види: Јован Дамаскин, *Тачно изложење Православне вере*, 2,30, PG 94, 969B-972A.

⁵⁹ Никола Кавасила, *О живоју у Христју*, Беседа 2, 36, Нови Сад, 2009, стр. 75.

⁶⁰ Јустин Поповић, *Тумачење 1. и 2. Коринћанима Светиој Айосјола Павла*, Београд, 1983, 211.

⁶¹ Никола Кавасила, *О живоју у Христју*, Беседа 4, PG 150, 616A.

⁶² Јустин Поповић, *Тумачење посланица Св. Јована Бојослова*, Београд, 1982, стр. 46.

⁶³ Игњатије Богоносац, *Посланица Римљанима*, 7.

⁶⁴ Јован Златоуст, *Беседа*, PG 50, 463-464.

Циљ човековог живота је стицање благодати Божије

Православна Црква учи да је циљ палих Прародитеља био да поново задобију изгубљену благодат, јер благодат је та која мења природу грешног и смртног човека и доводи га у заједницу са Тројичним Богом; помоћу ње човек има могућност да буде потпуно окренут ка Богу, затим да свуче са себе *кожне хаљине*, обуче се у нове хаљине неба, да се поново роди и духовно препороди (ср. Јов. 3, 6), односно да прими благодатно обожјење и постане бог по благодати. То значи да је благодат Божија корен духовног живота.

Исправно говорећи, проблем огреховљеног и самоусмрћеног човека је проблем онтолошке природе.⁶⁵

Мартин Лутер је, налазећи се у неразумљу и духовном мраку, неосновано тврдио да је пали и огреховљени човек услед греха изгубио *икону Божију* (*imago Dei*) у себи, и да је постао *икона Ђавола* (*imago diaboli*).⁶⁶ По погрешном Лутеровом мишљењу, у огреховљеном човеку је уништена људска личност и природа,⁶⁷ а из тога произлази да је огреховљени човек неспособан за било какво добро дело⁶⁸ јер му, наводно, недостаје слобода воље и снага да испуни Божије заповести. По таквом обезблагодаћеном и безумном учењу, грешни човек није у стању чак ни да пожели добро и да промени стање у којем се налази.⁶⁹ Према исхитреном Лутеровом учењу, спасење човека зависи искључиво и само од Бога, односно од благодати Божије,⁷⁰ док је улога човекова сасвим занемарена.

Постоји, додуше, и неосновано Пелагијево учење по којем пали и огреховљени човек може сам да се спасе, при чему му благодат служи само као добар узор. Овакво погрешно и јеретичко Пелагијево учење је осудила древна Црква.⁷¹

По православном хришћанском учењу, услед учињеног првородног греха људска природа се разболела, али није потпуно уништена. И због тога православно богословље не прихвата наследност греха, него говори о наследности оболеле људске природе и смрти.⁷²

Пратећи библијско Предање, неизоставно ћемо рећи да, са православне тачке гледишта, спасење није плата човекова за заслуге, него је реч о дару

⁶⁵ Опширније о томе види: Мирко Ђ. Томасовић, „Тајна зла и греха у светлости Православља“, *Теолошки погледи*, 1–4(1996), 37–56.

⁶⁶ Види: *Martin Luthers Werke*. Weimarer Ausgabe, 14/111, 9.

⁶⁷ Види: *Martin Luthers Werke*. Weimarer Ausgabe, 8–104, 23, 27. и 1011/508, 6.

⁶⁸ Види: J. Lortzing, *Die Rechtfertigungslehre Luthers im Lichte der Hl. Schrift*. Reformationsgeschichtliche Abhandlungen, Paderbon 1937, 12.

⁶⁹ Види: H. Schmid, *Die Dogmatik der evangelisch-lutherischen Kirche und aus den Quellen belegt*, Gütersloh, 1983, 174.

⁷⁰ Види: O. H. Pesch, *Frei sein Gnade*. Theologisches Anthropologie, Freiburg 1983, 98.

⁷¹ Опширније види код: Ιω. Καρμίρη, *Τα δογματικά και συμβολικά μνημεία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας*, том. Α', Αθήναι, 1960, 151–152.

⁷² Види: N. Μатσοῦκα, *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β'*, Θεσσαλονίκη, 1985, 188.

Бога Који љуби човека (Римљ. 4, 4): “Јер сте благодаћу Божијом спасени кроз веру; и то није од вас, дар је Божији. Не од дела, да се не би ко хвалисао“ (Еф. 2, 8–9). Дакле, по светом осећању Цркве, спасење потиче од благодати Божије; у супротном “благодат не би била благодат“ (Римљ. 11, 6), закључује богомудри Апостол Павле. Уколико би људи задобијали спасење само и искључиво испуњавањем заповести Божијих, тада би благодат Божија била бесмислена: “Јер ако су наследници они који су од закона, узалудна је вера и пропаде обећање“ (Римљ. 4, 14). Пошто први Завет није био без мане (ср. Јевр. 8, 7; упор. Римљ. 7, 6 и 2. Кор. 3, 6), “уводи се боља нада кроз коју се приближујемо Богу“ (Јевр. 7, 19). Господ, дакле, “укида прво, да постави друго“ (Јевр. 10, 9). По мишљењу Теофилакта, *прво* су жртве, а *друго* је воља Очева, односно жртвоприношење тела Христовог на Крсту.⁷³ Нови Завет не само да замењује онај Стари него га и усавршава – он представља обнову свега. Христос Спаситељ говори о *новој зајовесји*, *новом човеку*, *новој науци*, *новом вину*, *новом Израилу*, *новом Јерусалиму*, *новој ишвари* итд. Значи, са Христом *стари* *прође* и *све ново иосијаде* (2. Кор. 5, 17). Израз *нова ишвар* (2. Кор. 5, 17 и Гал. 6, 15) има исто значење као и израз: *заједничари звања небескога* (Јевр. 3, 1), односно *заједничари Христови* (ср. Јевр. 3, 14; упор. Филип. 3, 14 и Римљ. 8, 17).⁷⁴

Међутим, испуњавање Закона Божијег није неважна ствар, него је оно неопходно, пошто за спасење није довољно само слушање речи Божијих, “јер ће се пред Богом оправдати они који испуњавају закон“ (Римљ. 2, 4), “док онај ко је знао вољу Божију, а није је испуњавао, вели Господ, „биће много бијен“ (Лк. 12, 47). Спасење човеково зависи потпуно од благодати, али и од вере, љубави и добрих дела,⁷⁵ односно зависи и од човековог подвижничког живота.⁷⁶ Зато Апостол Павле и каже да нико “не добија венац, ако се не бори по правилу“ (2. Тим. 2, 5). Потребно је бити богољубив и човекољубив, јер знамо да онима који љубе Бога све помаже на добро (Римљ. 8, 28).

И заиста, по сведочењу Светога Предања, човекољубиви Бог није оставио човека беспомоћним и није дозволио да смрт остане вечна; наиме, Бог “хоће да се сви људи спасу и дођу до познања истине“ (1. Тим. 2, 4. ср. Еф. 1, 4–5).

Старозаветни пророци су својим умним очима предвидели благодатно јављање Сина Божијег у свету и историји. У том смислу Свети Апостол Павле нам открива тајну Оваплоћења Бога Логоса: „Христос Исус дође у свет да спасе грешнике“ (1. Тим. 1, 5). По Својој преизобилној љубави Бог поново дарује палом човеку могућност да ојача предиво своје духовне тканице која га повезује са Богом, и да се врати у нову заједницу са Тројичним Богом (ср.

⁷³ Теофилакт Охридски, *Тумачење Посланице Јеврејима*, РГ 125, 324D–325A.

⁷⁴ Мирко Ђ. Томасовић, *Посланица Јеврејима*. – *Тумачење посланице Јеврејима на основу изворног шексиа*, Србиње 2005, стр. 387.

⁷⁵ Види: Климент Александријски, *Сиромаша*, 5, 1.

⁷⁶ Види: Јустин Поповић, *На бојочовечанском иушу*, стр. 162.

Еф. 3, 7). На том Божијем дару, обраћајући се хришћанима, благодари ревноитељ Павле, рекавши: „Благодарим непрестано Богу мојему за вас, на благодати Божијој која вам је дата у Христу Исусу, што се у свему обогатисте у њему, у свакој речи и свакоме знању, као што се сведочанство Христово утврди у вама; Тако да не оскудевате ни у једном благодатном дару, ви који чекате откривење Господа нашега Исуса Христа“ (1. Кор. 1, 4–7).

Човекољубиви Бог дарује паломе човеку Своју благодат да се овај духовно препороди (1. Петр. 1, 3), да се ослободи од есхатолошке смрти и да поново оживи (ср. Римљ. 6, 5). У Новом Завету вечна благодат је дата човеку, а последице новозаветне благодати су веће него што су последице прародитељског греха: „Али благодатни дар није тако као преступ, јер ако преступом једнога помреше многи, много се више благодат Божија и човека Исуса Христа изобилно изли на многе. И не би са даром онако као што би са преступом кроз једнога; јер суд због једнога би осуда, а благодатни дар би оправдање од многих преступа. Јер ако се преступом једнога зацари смрт кроз једнога, тим пре ће они који примају изобиље благодати и дар праведности у животу царевати кроз једнога Исуса Христа“ (Римљ. 5, 15–17). Управо због тог величанственог дара Апостол Павле за себе каже да он благодаћу Божијом јесте оно што јесте (1. Кор. 15, 10; ср. 1. Кор. 3, 10): „Ако се сједини са Господом, један је дух с Њиме“ (1. Кор. 6, 17). Према томе, у свету треба живети по благодати Божијој (2. Кор. 1, 12), обући се у љубав (Фил. 3, 14) и срце своје утврђивати благодаћу (ср. Јевр. 13, 9), јер само тако ће се у нас уселити сила Божија (ср. 2. Кор. 12, 9) и ходићемо у новоме животу (Римљ. 5, 4) у *Христју* (Римљ. 5, 21), и верно ћемо служити Богу. Због тога Апостол Павле и поручује да је потребно водити бригу како нико не би остао без благодати Божије (Јевр. 12, 15), јер се само уз њену помоћ вештаствено тело сједињује са невештаственом светлошћу. Богогласни Павле позива хришћане: „Приступајмо смело престолу благодати, да примимо милост и нађемо благодат за благовремену помоћ“ (Јевр. 4, 16). Аутор Посланице Јеврејима сада позива хришћане да смело приступе престолу благодати и да приме благодатне дарове (= хлеб наш насушни) који су им неопходни за спасење. Међутим, *ипрестјолу благодати* се не приступа без дарова: без исповедања православне вере, љубави и облагодатених дела нико неће моћи приступити. Човеку је остављено да са вером и с љубављу истрчи животну трку до краја.⁷⁷ Тајну благодати Божије могу да појме само духовни људи и они који *ум Христјов* имају (ср. 1. Кор. 2, 16).

Јасно је, дакле, да нам библијски извори и Свето Предање сведоче да се под благодаћу разуме васцело дело искупљења са свим његовим плодовима.⁷⁸

⁷⁷ Мирко Ђ. Томасовић, *Посланица Јеврејима*. – *Тумачење посланице Јеврејима на основу изворној шексја*, стр. 247.

⁷⁸ Види: А. Катанско, *Учение о благодати Божией в творениях древних св. Отцев и учителей Церкви до бл. Августина*, С. Петербург, 1902, 30.

Појам благодати у библијским изворима и њено значење

Намеће нам се питање: шта је благодат? Грчка реч χάρις, а на јеврејском hesed, на латинском gratia, многозначна је. Поменута грчка реч је настала од глагола χαίρω, и у класичном грчком језику се користи у естетском смислу и означава *красоју, лејоју*⁷⁹ и *доброју* неког предмета. Она је могла да се односи на изглед и лепоту некога човека; наиме, тим изразом је означава на лепота неке беседе, музичког инструмента или било ког другог предмета. Међутим, овде ћемо неизоставно рећи да је богословско и црквено поимање *блајодатји* потпуно другачије од паганског поимања и од поимања на класичном грчком језику, код древних грчких философа и писаца.

На српски богословски језик реч χάρις (харис) преводи се као *блајодатји* и *милосји*. У богословској и црквеној употреби реч χάρις означава одређено природно и суштинско деловање (енергију, силу) Божије; а када људи усвоје то деловање постају обожени,⁸⁰ духовно пресаздани, преобликовани, духовно богатији, освећени и истински слободни (2. Кор. 3,17). Основно са знање библијске и светоотачке мисли јесте да *блајодатји* није ресејана идеја нити апстрактан појам, већ изражава љубав Тројичног Бога коју Бог Отац преко Сина (Римљ. 5, 15)⁸¹ у Духу Светоме⁸² дарује и шаље у свет (Римљ. 12, 3) да би се смртни човек спасио (ср. 1. Тим. 1, 15), и да би задобио своје праве и есхатолошке димензије.

Богато и разуђено патристичко богословље нас обавештава да Бог из љубави ствара човека да би га спасио,⁸³ односно, да би га имао у заједници са Собом и да би човек постао причасник божанске природе (ср. 2. Птр. 1, 4). Покренут Духом Светим, тако и Ава Јустин говори да је благодат збир свих божанских милости, божанских дарова и сила, које је једини Човекољубац, Богочовек Исус Христос, даровао роду људском, извршивши помоћу њих спасење рода људског од греха, смрти и ђавола, и непрестано вршећи помоћу њих спасење сваког човека посебно у Цркви Својој, све до страшног суда.⁸⁴

Библијски извори и Свето Предање сведоче да је благодат Божија стварност и истина која је историјски откривена у месијанској Личности Богочовека Исуса Христа: "Јер се јави благодат Божија спасоносна свима људима, која нас учи да се одрекнемо безбожности и земаљских пожуца, и да поживимо разборито, праведно, и побожно у садашњем веку" (Тит. 2,

⁷⁹ Види: Н. Lindel – Scott, χάρις, *Μέγα λεξικόν της ελληνικής γλώσσας*, Αθήναι, 1968, 1978-1979.

⁸⁰ Види: Григорије Палама, *Κεφάλαια φυσικά*, 93, PG 150, 1188B.

⁸¹ Григорије Палама, *Υπερ των ησυχαστων* 3, 1, 3.

⁸² Иринеј Лионски, *Против јереси*, I, IV, 20. Види: Атанасије Велики, *Против аријанаца*, PG 26, 565B.

⁸³ Види: Јован Златоуст, *Тумачење књије Посјања*, 4,1, PG 54, 593.

⁸⁴ Јустин Поповић, *Тумачење Посланице Галатима*, стр. 12.

11–12). Дакле, оваплоћењем Бога Логоса, благодат се открила и Спаситељем је дарована људском роду и васцелој Божијој творевини.⁸⁵ Као што је у Новом Завету у пуној светлости откривена тајна Тројичнога Бога, исто тако је откривена и тајна благодати Тројичнога Бога. Нагласићемо да се богословски појам благодати никада не одваја од Живога Бога, а истовремено се доводи у везу са тријадологијом, христологијом, пнеуматологијом, еклисиологијом и сотириологијом.

У Светом Писму Новог Завета веома често се сусреће реч *χάρις* (*благодан*). Посебно је често користи Апостол Павле, који том речју започиње своје Посланице: “Благодат вам и мир од Бога Оца нашега и Господа Исуса Христа” (ср. Римљ. 1, 7; Гал. 1, 3; Еф. 1, 2; 1. Сол. 1, 1; 1. Тим. 1, 2; 1. Кор. 16, 3), и њоме их завршава: “Благодат Господа нашега Исуса Христа са свима вама” (Римљ. 16, 24; 1. Кор. 1, 23; 2. Сол. 3, 18; 13, 25). Из предочених стихова се јасно види да Апостол Павле, а то исто чине и други новозаветни библијски писци (ср. Јов. 1, 14, 16–17), говорећи о Божијој благодати, поистовећују је са истином Христа и са Христовим човекољубљем.

Наведени појам облагодаћени Павле веома често користи са значењем: *благоданности, хвала, милости, добротинство, милосрђе, љубав и милостиња* (ср. 1. Кор. 10, 30; 2. Кор. 8, 1, 4, 6, 9, 19; 9, 14–15; Еф. 4, 29; 1. Тим. 1, 12; 2. Тим. 1, 3). Реч *χάρις* са сличним значењем сусрећемо и код Јеванђелисте Луке (ср. Лук. 1, 30; 2, 40, 52; 6, 32–34. Дел. ап. 2, 47; 7, 10, 46; 25, 3), Апостола Петра (1. Петр. 5, 5, 10, 12) и Апостола Јакова (4, 6).

Божија благодат је за Апостола Павла средишњи појам којим он изражава догађај спасења и живота вечног (ср. Римљ. 5, 21).⁸⁶ Од кључног значаја за разумевање наше теме јесте чињеница да Божија благодат, по библијском поимању, означава спасење (ср. 1. Петр. 1, 2). Расцветављујући своје мисли о тој теми, Апостоле Павле кличе: „Јави се благодат Божија спасоносна свима људима“ (Тит. 2, 11). То значи да је карактер Божије благодати спаситељски, свеопшти и васељенски. Због тога и Јеванђелист Јован каже: „Да буде с вама благодат, милост, мир од Бога Оца и од Господа Исуса Христа, Сина Очева, у истини и љубави“ (2. Јов. 1, 3).

Надахнут апостолским Предањем, свети Атанасије Велики, изражавајући васељенско учење Православне Цркве, благовести да је Бог постао човек како би човек постао Бог у Њему.⁸⁷ Стога ћемо рећи да *најо* човека, који је такав постао услед прародитељског греха, Богочовек Исус Христос облачи у пуноћу благодати Божије, и тако успоставља *друју заједницу*⁸⁸ из-

⁸⁵ Види: Атанасије Велики, *Пројив аријанаца*, РГ 26, 565В.

⁸⁶ Види: Н. Conzelmann, „*χάρις, χάρισμα*“, ThDNT, IX, стр. 393.

⁸⁷ Атанасије Велики, *Посланица Аделфију ейискоју и исјоведнику*, ЕПЕ, ЕРГА 4, 322. Види: Исти, *О овајлоћењу Лојоса*, ЕПЕ, ЕРГА 1, 366.

⁸⁸ Григорије Богослов, *Беседа на Пасху* 45, 9, РГ 36, 639.

међу Бога и људи, јер је она прва била прекинута. Изузетан утисак оставља чињеница да, за Апостола Павла, благодат јесте откривење и позив на апостолство, које је он примио кроз Исуса Христа (Римљ. 1, 5). Мисао водиља остаје и даље исповедање Светог Павла, када он за себе каже да говори кроз благодат која му је дата (Римљ. 12, 3; ср. 1. Кор. 3, 10; Гал. 2, 9; Еф. 3, 8). Исто тако, говорећи у име Светих Апостола, он додаје: „По благодати Божијој живесмо у свету, а особито међу вама“ (2. Кор. 1, 12).

Пуноћа благодати Божије у Новоме Завету

У Старом Завету, односно пре појаве Христа, у овоме свету су царевали Закон, грех и смрт, а Његовим доласком зацарила се благодат и истина (ср. Јов. 1, 17): „Јер грех неће вама овладати, пошто нисте под законом него под благодаћу“ (Римљ. 6,14). Свештенобидблијски писци сведоче да благодат потиче од Тројичнога Бога, али да се људима даје кроз Исуса Христа, јер се „богатство благодати показало добротом Божијом кроз Христа“ (Еф. 2, 7). Апостол Петар с потпуним разлогом Христа назива *Бојом сваке благодати* (1. Петр. 5,10). У тим Петровим речима се налази матрица целокупне апостолске мисли. И заиста, укопан у дубоким изворима светости, Свети Павле поручује: „Благодаћу сте спасени“ (Еф. 2, 5), односно охристовљени и обојени. Имајући у виду ту чињеницу, Дионисије Ареопагит божанску благодат назива *Божансјивом*.⁸⁹

Пошто ту благодат хришћани познају (ср. Кол. 1, 6), њихова реч треба свагда да буде у благодати (Кол. 4, 6) и свагда да јачају у благодати која је у Исусу Христу (2. Тим. 2, 1). Јачати у благодати значи јачати у истинитој вери Христовој и у новини живота. Такву чврстину у благодати Божијој, то јест у вери Христовој, видео је Апостол Варнава код хришћана^а у Антиохији, због чега се обрадова и мољаше све да остану у Господу (Дел. ап. 11, 23). Библијски израз *осјтајти у Господу* (Дел. ап. 11, 23) има исто значење као и *осјтајти у благодати* (Дел. ап. 13, 43) – постати бог по благодати. Имајући у виду истину благодатног обожења, која је људима дарована у Исусу Христу, Апостол Петар вели: „Пошто нам је његова божанска сила даровала све што је потребно за живот и побожност, познањем Онога који нас позва славом и врлином, кроз коју су нам дарована драгоцене и превелике обећања да кроз њих постанете причасници божанске природе, избегнувши похотну трулеж у свету“ (2. Петр. 1, 3–4).

Бити напојен благодаћу Божијом, значи да смо опијени духовним пијанством које нас води ка животу подвижничком, и да смо способни да превазиђемо границе људске природе. А остати без благодати Божије значи исто што и остати изван Цркве Христове (ср. Јевр. 12, 15), изван зајед-

⁸⁹ Дионисије Ареопагит, *Писмо 2*, PG 3, 1068.

нице са Тројичним Богом, то јест бити лишен Исуса Христа и остати без живота. Тако хришћанима и поручује Апостол Павле: „Не дајте се завести различитим и туђим учењима, јер је добро утврђивати срце благодаћу а не јелима, од којих не имаше користи они који су у њима уживали“ (Јевр. 13, 9). У Посланици Ефесцима христољубиви Павле пише: „Благодат са свима који постојано љубе Господа нашега Исуса Христа“ (Еф. 6, 24). Затим, исти Апостол, вођен философијом Духа Светога, додаје: „Благодат вам и мир од Бога Оца нашега и Господа Исуса Христа“ (Филип. 1, 2).

Христоносни Лука Јеванђеље Христово назива *Јеванђељем благодати Божије* (Дел. ап. 20, 24). На другим местима видимо да Лука речју *благодати* означава богооткривено учење, односно Јеванђеље Исуса Христа и апостолску проповед (Лук. 4, 22; 14, 26; 18, 27). Лекар Лука чини то с потпуним правом због тога што су хришћани у *Христју* рођени Јеванђељем (1. Кор. 4, 15).

У Старом Завету вишезначна реч *חָרִס* (благодат) означава: *милосћ*, *милосрђе* и *благоволјење* (ср. Изл. 3, 21; 11, 3; 12, 36). Само на једном месту у Светом Писму Старога Завета је пророчка реч *благодати* (ср. Зах. 12, 10) употребљена са истим значењем као и у Посланици Јеврејима: *Дух благодати* (Јевр. 10, 29; ср. Јов. 14, 26; 16, 13). У *Посланици Диоѓеји* се говори о *благодати пророка*.⁹⁰ Старозаветни Закон бисмо могли описати као *древну благодати*, коју карактерише привременост и пролазност. Православни је став да је старозаветна благодат била само *сенка* новозаветне благодати. У Старом Завету благодат је присутна као обећање и нада, односно, као *образ* новозаветне *благодати* и *исције* (ср. Јов. 1, 14, 16–17). Неизоставно ћемо рећи да Божија благодат провејава и говори кроз старозаветне пророке и свештенобидбијске писце, који су забележили оно што им је рекао и открио Дух Свети,⁹¹ и који су духовним, а не телесним очима, сагледавали будуће догађаје.⁹² Још у Старом Завету је наговештено да ће наступити *нова благодати*, чије примање Јеванђелист Јован назива *благодати на благодати* (Јов. 1, 16). Овде је очигледно реч о пуноћи *благодати Христјове*.

Светоотачко учење нам говори да благодат Божија силази на човека у облику невештаствене, бесконачне и наднебеске светлости,⁹³ која обасјава сваког човека који долази у свет (Јов. 1, 9). Ту светлост благодати свети Оци називају несагоривим и нетварним *оћњем*.⁹⁴ Библијски извори нам сведоче да у Старом Завету виђење делимичне светлости Божије благодати имамо

⁹⁰ *Посланица Диоѓеји*, 1, 11.

⁹¹ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење 44. Псалма*, PG 80, 1188 и 1000С. Исти, *Тумачење Псалма 65, 9*, PG 80, 1368С, каже: «ἐκ προσώπου γὰρ αὐτῶν ἢ τοῦ Πνεύματος αὐτὰ συνέγραψε χάρις».

⁹² Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење пророка Језекиља*, PG 81, 1189А и 1220С. Исти, *Тумачење 44. Псалма*, PG 80, 1876А.

⁹³ Види: Григорије Палама, *Посланица Акиндину*, 1,39, Π. Χρήστου, τόμος Α', стр. 247. Исти, *Слова у одбрану исихасћа*, 1, 3.

⁹⁴ Григорије Палама, *Υπερ των ηουχαζόντων* 3,1, 40.

на лицу Мојсијевом, када је он са Декалогом (десет Божијих заповести) сишао са Синаја (ср. Изл. 34, 29), а затим и приликом вазнесења пророка Илије на небо у *оћњеним колима* (4. Цар. 2, 11). Рећи ћемо да је старозаветна благодат била образ будуће новозаветне благодати и славе народа Божијег – хришћана.

Могло би се закључити да у Новом Завету имамо пуноћу благодати Божије (ср. Јов. 1, 17), и немамо више само делимичну благодат, нити ишчекивање пуноће благодати, као што је то било у Староме Завету. Сада безбројни таласи благодати заливају васцелу Божију творевину.

У Новом Завету Бог Отац је грешним људима открио Своју благодат преко Исуса Христа: “Јер се Закон даде преко Мојсеја, а благодат и истина постаде кроз Исуса Христа“ (Јов. 1, 17). Говорећи о благодати, Апостол Јован се изражава у прошлом времену: *иосѣаде, дође*, откривајући тиме да је благодат произлазила и извирила од Бога Логоса и изливала се на људе у читавом Старом Завету, а сада, када “Логос постаде тело и настани се међу нама“ (Јов. 1, 14), односно, када се Он појавио као историјска реалност, благодат се ради спасења рода људског излива у свој својој пуноћи.⁹⁵

Из Јованових речи (у стиху Јов. 1, 17) се види да Христова *благодати* означава *стиање* које је наступило у Новоме Завету (ср. Римљ. 6, 14), који је склопио Исус Христос. Благодат је суштинско својство Бога и у том својству она се, преко Јединороднога Сина, јавља у свету у пуном савршенству по садржају и обиму. Ту је благодат неодвојива од истине која у потпуности потврђује откривење Бога, то јест открива саму Његову природу.⁹⁶ Свето Откривење нам сведочи да је Христос *завршетак Закона* (Римљ. 10, 4) и Нови Завет.⁹⁷ Имајући у виду ту истину, свети Григорије Палама је, својим облагодатеним надахнућем, Христово Јеванђеље назвао *законом благодати* и *слободе*.⁹⁸

Палом и усмрћеном човеку Христос је отворио пут да благодаћу Божијом узрасте у човека савршена, у меру раста пуноће Христове (Кол. 1, 28), односно, да благодаћу Божијом човек разуме тајну Светога Писма,⁹⁹ и да живећи облагодатеним животом у Цркви Христовој, постане бог по благодати. Осим тог догађаја, приликом Крштења Господа нашег Исуса Христа, благодат Божија је сишла на Исуса Христа у виду голуба.¹⁰⁰ Приликом Преображења Христовог на Тавору, таворска светлост је заправо слава Божија коју су људи видели и која се поистовећује са благодаћу Божијом. Кроз њу

⁹⁵ Мирко Ђ. Томасовић, *Бої Лоїос*, стр. 395.

⁹⁶ Н. Глубоковский, *Бої Слово*, стр. 117.

⁹⁷ Мирко Ђ. Томасовић, *Бої Лоїос*, стр. 440-441.

⁹⁸ Григорије Палама, *Беседа* 38, PG 151, 480C.

⁹⁹ Види: Јустин Мученик, *Дијалої са Трифоном*, 56, 92, 100 и 119.

¹⁰⁰ Види: Види: Григорије Палама, *Προς Αθανάσιον Κυζίκου*, 21. Π. Χρήστου, τόμος Β', 432-433.

Бог општи и заједничари са људима. Преображени Исус Христос је, дакле, показао обожену човечанску природу и обасјану нетварном светлошћу нетварне благодати.¹⁰¹ Нетварна светлост преображава палу природу усмрћеног човека, и она је источник нетварног и вечног живота, чији предукус хришћани примају *већ* у овом свету (ср. Јов. 19, 28; Лук. 17, 21. Пс. 89,17), а пуноћу ће примити и њоме се заоденути *шћек* у будућем веку, после Другог Христовог доласка,¹⁰² када дође Син Божији у свој слави Својој да суди живима и мртвима. На Страшном суду ће сваки човек примити награду у зависности од тога какав му је живот био. Не заборавимо богоодјављену истину да ће праведници, стигавши у ширину неба и у вечно весеље, односно у Царство Божије, заблистати и засијати као сунце (ср. Мт. 13,43), а њихов Бог ће бити међу боговима.¹⁰³ Међутим, засијаће само они који учествују у вечној слави Божијој,¹⁰⁴ и гледају Његову славу (ср. Лук. 9,32),¹⁰⁵ коју Јован Дамаскин назива природним зраком Божанства.¹⁰⁶ Православна Црква се моли Богу за своја верна чада да их удостоји да се наслађују трисијане светлости и јединственог сијања Божанства.¹⁰⁷ Тако и пева црквени песник: „У неизрецивој пучини благодати, подај ми непојмљиво и лучезарно блистање Свога сјаја и Трисјајнога Божанства“.¹⁰⁸ А за своје упокојене се Црква моли Свемогућем да насели душе њихове у место светло.¹⁰⁹

Архиђакон и Првомученик Стефан “пун Духа Светога, погледа на небо и виде славу Божију“ (Дел. ап. 7, 55). По светоотачком трезвеноумљу, Стефан је том приликом видео благодат Духа¹¹⁰ која се поистовећује са Царством Божијим.¹¹¹ Из поменутих догађаја из тајне Домостроја спасења, изнова видимо да је у Новом Завету наступила и да је објављена пуноћа Божије благодати.

У складу са свим што је досад речено закључујемо да последица облачења човека у благодат Божију јесте скидање са себе *кожних ѡреѡача* (=хаљина), односно скидање са себе ризе греха и смрти. На Светој Тајни Крштења, Православна Црква поје: *Ви који се у Христѡа крстѡистѡе, у Христѡа се обукоистѡе* (Гал. 3, 27). Између крштених људи и Христа постоји онтолошки однос, јер је у људима умрло њихово старо и грешно *ја*, и од тада у њима живи Христос (Гал. 2, 20). Хришћани живе у новом животу (Римљ. 6, 4), јер жи-

¹⁰¹ Види: Јустин Поповић, *Тумачење Јеванђеља ѡ Маѡеју*, Београд, 1979, 393.

¹⁰² Види: Иринеј Лионски, *Еленхос*, IV, 20, 2. PG 7, 7, 1033.

¹⁰³ Види: Григорије Богослов, *Беседа 40 на свѡшо Кршћење*, 6, PG 36, 365В.

¹⁰⁴ Види: Василије Велики, *О Свѡшоме Духу*, 15, PG 32, 132В.

¹⁰⁵ Види: Атанасије Велики, *Прос Автѡхон архонта*, 28, PG 28, 616А.

¹⁰⁶ Јован Дамаскин, *Омилија на Преображење*, 12, PG 96, 564В.

¹⁰⁷ Тројични канон, глас 3., први тропар, песма прва.

¹⁰⁸ Тројични канон, други глас, шеста песма.

¹⁰⁹ Молитва на опелу.

¹¹⁰ Григорије Палама, *Упѡр тѡν ησυχασѡντων* 3, 3, 5.

¹¹¹ Григорије Палама, *Беседа 35*, PG 151, 448С.

вети у Христџу значи бити обожен и спасен. У светој Тајни Крштења човек са-умире са Христом и са-васкрсавајући са Христом духовно се пресаздава: стари човек умире и рађа се нови човек (2. Кор. 5, 17) према лику Онога који га је саздао (Кол. 3, 10). Овде је реч о истинском богоу синовљењу.

Отачко памћење је сачувало од заборава чињеницу да се у Староме Завету благодат Божија изливала делимично, док у Новоме Завету имамо пуноћу благодати,¹¹² односно у Новоме Завету је присутан већи степен благодати.¹¹³ Могли бисмо рећи да је старозаветни Закон био претеча вечне благодати. Само у Новоме Завету можемо говорити о *благодати Духа*. Према томе, Стари Завет има привремену важност, док Нови Завет има трајни значај;¹¹⁴ другим речима, старозаветни Закон се може правилно разумети само када се доведе у везу са вечном истином, чија је он сенка и *васиџијач за Христџа* (Гал. 3, 24). По учењу Теодорита Кирског, старозаветни Закон има своју важност и значај само због тога што је повезан са царством благодати, односно са новозаветном стварношћу. Зато он сматра да старозаветно пророштво јесте богонадахнуто предсказање и наговештај новозаветног Домостроја (*προσδιαυράφεται καὶ προδιатυλοῦται*),¹¹⁵ који, опет, представља његово остварење *de facto*.¹¹⁶ Ово, дакле, значи да је историја есхатолошка.¹¹⁷

У Старом Завету Бог је говорио преко пророка, а у Новом Завету Бог говори преко Свога Оваплоћенога Сина (Јевр. 1, 1 и Јов. 1, 14). Између ова два начина *јоворења* постоји суштинска разлика. Разлика је у томе што је старозаветна благодат била непотпуна јер се још не беше оваплотио Бог Логос, Син Божији, односно зато што Исус још не беше прослављен (Јов. 7, 39). Јављањем оваплоћеног, пострадалог, васкрслог и вазнесеног Сина Божијег, Исуса Христа, појавила се *нова и вечна благодати* – новозаветна благодат као истина, као пуноћа благодати и испуњење старозаветне благодати (Јов. 1, 14; 16–17). Доласком Месије Исуса Христа, показала нам се сама Истина,¹¹⁸ а човек је у Новом Завету постао богопријемчив и способан да прими у себе пуноћу благодати и да тако остане у слободи којом нас је Христос ослободио (Гал. 5, 1). Због тога Свети Василије Велики дан Христово рођења назива *рођенданом човечансџива*.¹¹⁹

Пошто огреховљени и смрћу поробљени људи нису могли сами да се избаве из стања у којем су се нашли и да постигну праведност, С^ам Бог Ло-

¹¹² Види: Јован Златоуст, *Тумачење Јеванђеља по Јовану*, PG 59, 94.

¹¹³ Види: Јован Златоуст, *Тумачење Јеванђеља по Јовану*, PG 59, 92–94.

¹¹⁴ Теодорит Кирски, *Тумачење јророка Језекиља*, PG 81, 953D.

¹¹⁵ Теодорит Кирски, *Тумачење јророка Исаије*, 32, PG 81, 268.

¹¹⁶ Ср. Н. Глубоковского, Блаженный Теодорит епископъ Киррский. Его жизнь и литературная деятельность, Томъ второй, стр. 51.

¹¹⁷ N. Berdyaev, *The Meaning of History*, London, 1936, 32.

¹¹⁸ Григорије Велики, *Regula pastoralis* II, 5.

¹¹⁹ Василије Велики, *О рођењу Христџовом*, 6, PG 31, 1473A.

гос се оваплотио, односно постао је за нас “премудрост од Бога и праведност и освећење и избављење“ (1. Кор. 1, 30). Он је, дакле, Својим телом разрушио преграду која је раздвајала човека од Бога, укинуо непријатељство и спријатељио човека са Богом – човек и Бог постали су једно (ср. Еф. 2, 14).

Васкрсли и вознесени Христос је на дан Педесетнице послао Духа Светога, и отада у Цркви имамо пуноћу благодати Тројичнога Бога.¹²⁰ Ваља, међутим, знати да на Дан Педесетнице, Апостолима и свим присутним члановима Цркве Христове није раздељен Дух Свети, него је раздељена пуноћа благодати кроз Духа Светога.¹²¹ На тај начин је људима поново враћена она благодат коју је Бог удахнуо у првостаног човека, а коју је огреховљени човек скинуо са себе (оставши при том наг),¹²² и тако је изгубио животворну силу. Другим речима, на дан Педесетнице човек је враћен у првобитну благодат (од које се сам отуђио услед греха),¹²³ и тако је постао узвишенији и већи од првога Адама.¹²⁴

На дан Педесетнице Христос шаље у свет Духа Утешитеља, савршитеља благодатног освећења човека, Који људима дарује благодат (=силу) Божију, и тиме наставља да освећује, охристовљује, обожује људе, односно да их уграђује и узиђује у једно тело – Цркву Христову, чинећи да на тај начин истински (=органиски) буду сједињени и са Богом и међусобно. Пред човеком је, дакле, свеже и бујно пролеће вечне благодати Божије.

Од тренутка примања благодати Тројичног Бога, то јест од поновног успостављања древне животне силе¹²⁵ која у човеку силно делује (Кол. 1, 29), човеков живот може да буде духовно служење, што значи да му је живот сагласан животу Христовом.¹²⁶ Примивши благодат као *залој Духа* (2. Кор. 1, 22), човекова слобода постаје боголика слобода, а човеков ум постаје *нагман*, превазилази себе, а сва умна делања примају у себе делања Божија.¹²⁷ Такву облагодану слободу Отац Јустин Поповић назива *дојочовечанском слободом*.¹²⁸

Примити благодат значи постати хришћанин – *миомир Христџов* (2. Кор. 2, 15), и члан Цркве Христове, односно наћи се на путу духовног изграђивања у *Христџу* (Еф. 4, 16). Говорећи о духовној надградњи сваког човека, ми у ствари говоримо о надградњи целе Заједнице – Цркве. Благодат је дина-

¹²⁰ Види: Макарије Египатски, *Беседе*, 40, 43.

¹²¹ Види: Кирило Јерусалимски, *Капџихезе*, 17, 12.

¹²² Види: Василије Велики, *О Светџоме Духу*, 16, 39, PG 32, 140.

¹²³ Види: Василије Велики, *Sermo asceticus*, PG 31, 872.

¹²⁴ Види: Макарије Египатски, *Беседе*, 16, 4, PG 34, 616.

¹²⁵ Види: Јован Златоуст, *Беседе*, PG 52, 777.

¹²⁶ Види: Јован Златоуст, *Тумачење Јеванђеља џо Јовану*, PG 59, 93.

¹²⁷ Види: Свети Григорије Палама, *Трећи џпракџаџи о светџој светџлостџи*, у: П. Христџов, *Григџориџу тџу Палаџа џа сугураџџаџа*, Θεσσαλονџκη 1962, 458 и 581.

¹²⁸ Види: Јустин Поповић, *На дојочовечанском џуџу*, стр. 162.

мична, делатна и никада не остаје празна и неплодна (ср. 1. Кор. 15, 10). Она се налази у човеку као небески огањ¹²⁹ који распаљује хришћане,¹³⁰ умива човеково срце и ум;¹³¹ облагодатан човек љуби све оно што Христос љуби, радује се свему ономе чему се Он радује,¹³² и тако се враћа свом првобитном лику¹³³ и постаје целовит. Животворна благодат у човеку делује постепено и на различите начине,¹³⁴ и чини га новом тварју – обоженим бићем.

Када се каже да је човек испуњен благодаћу Божијом, тада то значи да је човек, преко нетварних Божијих енергија, испуњен и украшен Светом Тројицом, да у њему блиста свака врлина и да он живи новим животом. Сваки дар примљен од Бога, а који се односи на човеково спасење, може да се поистовети са благодаћу. Без благодати Божије, као и без слободног човековог прихватања благодати, не постоји духовни препород човека, нити његово освећење, оживотворење, обожење и спасење. Још једном ваља приметити да је без дејства благодати немогуће бити хришћанин.¹³⁵

Благодат је жива потка и основа човековог духовног преображаја, преобликовања, освећења, спасења и обожења. “Бог је онај који чини у вама“, вели Апостол Павле, „и да хоћете и да творите по његовом благовољењу“ (Фил. 2, 13). По богооткривеној истини, “Бог тако заволе свет да је Сина својега Јединороднога дао, да сваки који верује у њега не погине, него да има живот вечни“ (Јов. 3, 16). Бог Отац је послао свога Сина онима који желе спасење (ср. Јов. 12, 47), јер Он, по речима светога Максима Исповедника, жуди за обожењем¹³⁶ људи.

Библијско тајнозрење нам открива да је у Цркви Христовој нетварна благодат вечни дар Спаситеља света – Исуса Христа. Сагласно Светом Предању, благодат води народ Божији ка његовом коначном циљу, односно пресаздава људе да би духовно чисти ушли у живот Тројичног Бога. Због тога псалмопојац пева: „Нека буде светлост Господа Бога нашега на вама“ (Пс. 89, 17). Можемо рећи да благодат обухвата све што је добро, спасоносно и што потиче од Оца и даје кроз Сина у Духу Светоме.

Уз човекову слободну сарадњу, благодат Божија чини човека способним да превазиђе границе људске природе, односно духовно препорађа човека *odozio* (Јов. 3, 3); тако препорођен, то јест као нови човек по образу и подобију Божијем, и син Божији по благодати (1. Јов. 3, 1), човек ступа у Царство Божије које је (=Царство Божије) благодатно предавање својстава која су

¹²⁹ Види: Макарије Египатски, *Беседа*, 40, 7.

¹³⁰ Види: Макарије Египатски, *Беседа*, 38, 1.

¹³¹ Види: Макарије Египатски, *Беседа*, 37, 4.

¹³² Види: Никола Кавасила, *О живојју у Христју*, Беседа 6, 5. Нови Сад, 2009, 183.

¹³³ Види: Никола Кавасила, *О живојју у Христју*, Беседа 2, 7. Нови Сад, 2009, 55.

¹³⁴ Види: Макарије Египатски, *Беседа*, 18, 7.

¹³⁵ Види: Макарије Египатски, *Беседа*, 17, 10.

¹³⁶ Максим Исповедник, *О разним недоумицама*, PG 91, 1209В.

Богу природна.¹³⁷ Значи да је Искупитељ Исус Христос поцепао нашу осуду и рукописаније наших греха, и да је облагодаћени човек постао носилац необјашњивих тајни, да живи светим животом и да се хвата за живот вечни у који је и позван (1. Тим. 6, 12). У Новом Завету облагодаћен човек је не само враћен првобитном образу пре Адамовог пада, него је постао и узвишенији од њега јер је обожен.¹³⁸

По библијско-патристичкој мисли, од сваког човека се очекује да по благодати Божијој живи у свету (2. Кор. 1, 12), јер све што добро човек чини, чини по благодати, која, као сила Божија (2. Кор. 12, 9) и семе Божије (1. Јов. 3, 9), делује у човеку (Римљ. 6, 14; 9, 16), отвара му срце (Дел. ап. 16, 14) и покреће га на свако богоугодно дело (ср. 1. Кор. 15, 10; 1. Тим. 2, 4). Господ наш Исус Христос је рекао: “Нико не може доћи мени ако га не привуче Отац који ме посла“ (Јов. 6, 44). Затим додаје: „Без мене не можете чинити ништа“ (Јов. 15, 5). То значи да нас Христос чини причасницима Његовога живота. Тај нови живот човек „црпи“ из будућности.¹³⁹

Неодвојивост благодати од суштине и природе Божије

Богословствујући по Јеванђељу, Свети Григорије Палама изводи трезвени закључак да Божија благодат није суштина и вештаство; не постоји сама по себи, односно не постоји аутономно, и нема своју (заседну, самосталну) ипостас. Значи, благодат није самоипостасна него се огледа у божанској Ипостаси;¹⁴⁰ она је пројављивање Божије природе. Управо због тога се у Православној Цркви благодат не посматра и не изучава као нешто аутономно, него увек у повезаности са Богом као извором нетварне благодати и у њеном односу ка човеку и творевини. Реч је о обожујућем дару, који се не може одвојити од Свете Тројице, дару којег Дух Свети одашиље другим личностима – људима боготражитељима и онима који су тога достојни. Сви људи су “једним Духом крштени у једно тело... и сви су једним Духом напојени“ (1. Кор. 12, 13).

Неизоставно морамо рећи да у Тројичном Богу треба разликовати Личности (тј. Лица), суштину и нетварне енергије Божије. По православном учењу, једна је заједничка суштина у Трима Ипостасима – у Тројичном Богу. Као што Свету Тројицу сагледавамо у једној суштини, тако је сагледавамо и у једној (заједничкој) енергији (сили, дејству, деловању), то јест, благодати.¹⁴¹ Благодат Божија је неодвојива од суштине и природе Божије. Православна Црква у богослужбеним химнама позива своја верна чада:

¹³⁷ Максим Исповедник, *Одговори Таласију*, РГ 90, 264В.

¹³⁸ Види: Макарије Египатски, *Беседе*, 26, 1-2, РГ 34, 676.

¹³⁹ Види: Теофилакт Охридски, *Тумачење Друже њосланице Солуњанима*, РГ 124, 849АВ.

¹⁴⁰ Види: Григорије Палама, *Διάλογος ὀρθοδόξου μετὰ Βαρλαάμ του 26. Δημητρίου Ι. Τσελεγγίδη, Χάρη και ἐλευθερία κατὰ τὴν πατερικὴ παράδοση τοῦ ΙΔ' αἰῶνα*, Θεσσαλονίκη, 2002, 29.

¹⁴¹ Види: Василије Велики, *О Духу Светијоме*, 16, РГ 37, 133.

*Ходиѿе народи, Трѿиѿостѿасном Божансѿѿву ѿклонимо се: Сѿну и Оѿцу, са Свеѿѿим Духом... једна сила, једна сушѿѿина, једно Божансѿѿиво.*¹⁴²

Као што је већ речено, Свето откривење нам показује да се благодат Божија не поистовећује са суштином Божијом нити са Ипостасима (тј. Личностима) Бога Оца, Бога Сина и Бога Духа Светога; јер, ако би их поистоветили, као што то погрешно и неосновано чине римокатолички теолози, тада би се примаоци благодати Божије поистоветили са Божијом суштином и божанским Ипостасима (Личностима), и постали би *једнобожни* и *равнобожни* са Лицима Тројичнога Бога.¹⁴³ Поводом овога, окупан у чистим водама Православља, Свети Григорије Палама учи да Божија суштина јесте једна, недељива, несхватљива, непојавна, неизразива, неименљива суштина Оца, Сина и Светога Духа ... А називати суштином Божијом Сина и Светога Духа, или Оца са Њима, то је некаква нова и од свих најсрамнија јерес.¹⁴⁴ Ми нашега Бога познајемо по делањима, а не по Његовој суштини, јер Божија суштина остаје неприступачна.¹⁴⁵

Православна вера шири своја крила ка сазнању да благодат проистиче из Божије суштине, при чему остаје нераскидиво сједињена са њом.¹⁴⁶ Према томе, Тројични Бог, као натпочетни почетак, извор је и источник неисцрпне Божије благодати.¹⁴⁷ Благодат је једна и неисцрпна енергија (=сила) Тројичног Бога која се, од Оца кроз Сина у Духу Светоме¹⁴⁸ нераздељиво раздељује онима боготражитељима који желе да се сједине са Богочовеком Исусом Христом, и у Њему нађу вечно спасење.¹⁴⁹ Истоветност благодати, када је у питању Отац, Син и Дух Свети, јасно указује и на истоветност Њихове природе и суштине.

Међутим, „као што се благодат непрекидно излива на достојне, тако и хула, преносећи се путем предавања, иде у обрнутом смеру, те од Духа кроз Сина доспева до Бога свих и свега“.¹⁵⁰

Треба, међутим, знати да се спасење и обожење човека не збивају по природи, него по нетварној благодати коју личностни Бог излива ка људским личностима.

¹⁴² Пентикостар, Недеља Педесетнице, Вечерње, слава и ниње, глас 8.

¹⁴³ Види: Григорије Палама, *Прос Αθανάσιον Κυζίκου*, 33.

¹⁴⁴ Григорије Палама, *Οδῶвор ἱρο῿Ͽив* Акинѿина, 6, 84. По учењу и искуству Православне Цркве, Бога не можемо познати по Његовој суштини него само по Његовим нетварним енергијама. Опширније види код: Г. Мартζέλου, *Ουσ῿α και ἐνέργεια του Θεοῦ κατά τον Μέγα Βασίλειον*, Θεσσαλον῿κη 1984, 76-142.

¹⁴⁵ Свети Василије Велики: 9. *Πισμο* 234, PG 32, 869 AB.

¹⁴⁶ Види: Григорије Палама, *Αυτεπιγρῶφη* 7.

¹⁴⁷ Види: Григорије Палама, *Αποδεικτικός*, 2, 65.

¹⁴⁸ Види: Григорије Палама, *Κεφάλαια φυσικά*, 112, PG 150, 1197BC. Пут богопознања иде од Духа Светога, кроз Јединороднога Бога Сина ка Богу Оцу, примећује Василије Велики (*Ο Духу Све῿ομε*, PG 38, 47).

¹⁴⁹ Види: Григорије Палама, *Прос νομοφύλακα Συμεών* 7.

¹⁵⁰ Григорије Нисијски, *Περί Αγ῿ου Πνεῦματος κατά Μακεδονιανών*, 20, PG 45, 1325CD.

Благодат Божија је *сила Христѿова* (2. Кор. 12, 9), којом се хришћани обогаћују на похвалу славе благодати своје, којом нас облагодати у Љубљеноме (Еф. 1, 6). Говорећи о благодати Исуса Христа (1. Кор. 16, 23), Јеванђелист Лука нас обавештава да се хришћани “дивљаху речима благодати које излажаху из уста његових” (Лук. 4, 22). Неодступна удубљеност у хришћанске првоизворе показује нам да је Христова благодат освећујућа и обожујућа нетварна сила и енергија Божија (ср. 2. Кор. 12, 9),¹⁵¹ коју људи у Светим Тајнама примају и тако постају синови Божији по благодати (Јов. 1, 13; Гал. 3, 27), и постају сродници Божији. Благодат је увек динамична и подразумева се да има свог примаоца, да би плод слободног и вољног примања благодати било заједништво. Пошто је Бог љубав (1. Јов. 4, 8), Божију благодат, као највећи Божији дар, могли бисмо назвати очинском љубављу која порађа облагодатене синове Божије (ср. Римљ. 8, 32). Укопан у дубоким изворима светости, Свети Григорије Палама с потпуним правом изјављује да они који поричу и одбацују нетварну благодат Божију, Духа благодати вређају (Јевр. 10, 29), односно поричу и одбацују Самога Бога.¹⁵² Без нетварне благодати човек је изван Христа Спаситеља, то јест остаје у трулежи, смрти и небићу.

Благодат као дар Тројичног Бога у Цркви Христовој

По богооткривеном учењу Православне Цркве, наш повратак Богу не може се замислити другачије него кроз Христа Спаситеља, *йоследњеї Адама*, али кроз заједничарење и освећење у Духу Светоме (ср. Мат. 3, 11; Марк. 1, 8; Лук. 3, 16; Јов. 1, 31–33; Дел. ап. 1, 5). Јер оно што нас уздиже и сједињује са Богом јесте Дух Свети, Којега задобијамо живећи литургијским и евхаристијским животом, и тако постајемо причасници и заједничари Божанске природе, и примамо у себе С^амога Сина и у Сину Оца,¹⁵³ односно, сву Свету Тројицу.¹⁵⁴ Кроз Духа Светога се усељава у човека Живи Тројични Бог. По богооткривеној истини, Христос Спаситељ, у Којему обитава сва пуноћа Божанства телесно (Кол. 2, 9), не само да нам дарује вечни и истински живот него је Он Живот истинити који хришћани примају у себе¹⁵⁵ и облаче се у Њега (Гал. 3, 27) и тако се налазе у јединству са Богом. А то значи да су постали охристовљена и обожена бића.¹⁵⁶

Васељенска вера учи да ћемо истински бити живи само уколико нас Бог оживи (2. Тим. 2, 11), и да ћемо истински бити слободни само уколико нас

¹⁵¹ Види: Григорије Палама, *Антиррѿтико́с про́с Аκίνδυνον*, 3, 8, 25.

¹⁵² Григорије Палама, *Антиррѿтико́с про́с Аκίνδυνον*, 1, 7, 18.

¹⁵³ Кирило Александријски, *Тумачење Јеванђеља по Јовану*, 11, 10.

¹⁵⁴ Мирко Ђ. Томасовић, *Тајна човека у светлостии библијско-литургијско светлостичкој йоимања*, Београд-Атина, 2003, 11–12.

¹⁵⁵ Види: Григорије Палама, *О живоћу у Христѿу*, Беседа 4, PG 150, 612D.

¹⁵⁶ Ср. Григорије Богослов, *Беседа на Богојављење*, 38, ЕПЕ 5, 54.

Син Божији ослободи од ропства греху и смрти (ср. Јов. 8, 36) у Духу Светоме. То ће се догодити ако живимо црквеним и светотајинским животом, односно ако постанемо духовно чисти и тако примимо *Духа усиновљења* (Римљ. 8, 15). Зато Апостол Петар и поручује: “И управо на ово уложите сву ревност па пројавите у вери вашој врлину” (2. Петр. 1, 5).

У Светим Тајнама (Цркве Христове) човек се на неизрецив начин освећује и обожује, односно постаје заједничар Божији, и управо из тог разлога Свети Оци Цркву називају *заједницом одожења*.¹⁵⁷ Црква Христова – *сѣуд и ѿврђава исѣине* (1. Тим. 3, 15) је облагодатањена заједница, у којој се налази пуноћа Божије благодати¹⁵⁸ и у којој људи, живећи подвижничким животом (ср. Јак. 2, 17), задобијају нетварне дарове Божије помоћу којих постају нова твар (Гал. 6, 15), нови људи, бесмртни и вечни, људи који имају ново срце и нови ум (Јез. 36, 26), и као такви су свагда са Господом (1. Сол. 4, 17). Сходно томе, онај ко постане *до̄и ѿо бла̄одатӣи*, тај у ствари постаје сједињен са Богом, причесник и учесник Царства Божијег (ср. 2. Тим. 2, 12).¹⁵⁹ Међутим, уколико се Христа одрекнемо, и Он ће се нас одрећи (2. Тим. 2, 12). Светоотачка је мисао да онај ко је благодаћу обожен, по свему ће бити исто што и Бог осим по истоветности суштине.¹⁶⁰ Дакле, ми по благодати постајемо богови, али не можемо постати исте суштине са Њим.¹⁶¹

Следећи Светим учитељима Цркве, рећи ћемо да ми Духа Светога не примамо ипостасно, као што је погрешно учио јеретик Акиндин, него примамо Његову нетварну благодат,¹⁶² и тако постајемо храм Духа Светога (1. Кор. 3, 16; 6, 19) и место присуства Божијег (Еф. 2, 22); другим речима, искуствено и опитно доживљавамо присуство Божије у нама (ср. Јов. 6, 57).¹⁶³ Од тог тренутка не живимо више ми, него у нама живи Христос (Гал. 2, 20), и ми живимо у *Хрисѣу*. Живети у *Хрисѣу* (Римљ. 8, 1) значи истовремено и живети у *Духу Светоме* (Римљ. 8, 15), односно живети у *Боју*. Та два израза су сродна, не одвајају се један од другог,¹⁶⁴ и означавају нов есхатолошки начин постојања човека хришћанина.¹⁶⁵ Хришћани су постали наследници Божији и сунаследници Христови (Римљ. 8, 17). Реч је о светом, облагодатањеном, новом и динамичном животу испуњеном у нади силом Духа Светога (Римљ. 15, 13), а његовом усавршавању нема краја. Према томе, живе-

¹⁵⁷ Григорије Палама, *Алодејтиќос*, 2, 78.

¹⁵⁸ Види: Иринеј Лионски, *Против јереси*, 4, 18.

¹⁵⁹ Види: Григорије Палама, *Пери θεϊών ενεργειών*, 30.

¹⁶⁰ Максим Исповедник, *Писма Таласију*, 22, PG 90, 320A. Види: Исти, *О разним недоумицама*, PG 91, 1308B.

¹⁶¹ Атанасије Велики, *Διάλογος μετὰ Μακεδονιανού*, 1, 14, PG 28, 1313A.

¹⁶² Види: Јован Златоуст, *Тумачење Јеванђеља по Јовану*, 30,2, PG 59, 174.

¹⁶³ Види: Григорије Палама, *Αντιρρητικός προς Ακίνδυνον*, 7, 11, 36.

¹⁶⁴ Види: J. Guillet, Πνεύμα Κυρίου, ΛΒΘ, стр. 833.

¹⁶⁵ Види: R. Bultmann, *Theology of the New Testament*, London, 1976, 363.

ћи у Духу Свeйшоме, преко Којег се точе све благодатне струје напајајући сваку твар ка оживљењу,¹⁶⁶ ми Христа примамо и Христом се хранимо.¹⁶⁷ Зато, “нико не може рећи: Исус је Господ, осим Духом Светим“ (1. Кор. 12, 3). Јасно је да се плодови искупитељског дела Христовог и живот у Духу поистовећују.¹⁶⁸ “А ви нисте по телу него по Духу, пошто Дух Божији живи у вама. Ако пак неко нема Духа Христова, он није његов. Ако је Христос у вама, онда је тело мртво за грех, а Дух је живот за праведност. Ако ли живи у вама Дух Онога који је васкрсао Исуса из мртвих, Онај који је подигао Христа из мртвих оживеће и ваша телеса Духом својим који живи у вама“ (Римљ. 8, 9–11). Овде ћемо нагласити да без човекове слободе и без благодати Божије, не постоји истински хришћански живот (ср. Римљ. 8, 1) јер је благодат кључни чинилац новог, црквеног и хришћанског живота: “Ако Духом живимо, по Духу и да ходимо“ (Гал. 5, 25).

Хришћани не примају духа овога света, него Духа који је од Бога (1. Кор. 2, 12). Иако ми у овоме свету примамо само део благодати Божије, као дар који се излива у срца наша Духом Светим (Римљ. 5, 5), ипак је у нама присутан васцели Бог.¹⁶⁹ Због тога свети Максим Исповедник, постигавши непогрешив осећај православности, ту благодат назива *блаґодаћу обожења* (χαρις της θεώσεως).¹⁷⁰ Дакле, овде је реч о благодатном усиновљењу и почетку нетварног обожења, које има онтолошку садржину. Живот облагодаћеног човека је *духовни* живот, и разликује се од необлагодаћеног и *тeлесног* живота (ср. 1. Кор. 2, 13; 3, 1). Облагодаћени човек ужива у плодовима благодати Божије: “А плод Духа јесте: љубав, радост, мир, дуготрпљење, благост, доброта, вера, кротост, уздржање“ (Гал. 5, 22–23). Видимо да је благодат сила којом су хришћани запечаћени Духом Светим (Еф. 1, 13), сила која духовно препорађа, обнавља човека (Римљ. 8, 2; Тит. 3, 5) и уводи га у заједницу Тројичног Бога (ср. 2. Кор. 1, 22). Облагодаћени човек је достојан неба, пун је духовног мириса, и у њему се налази извор воде која тече у живот вечни.

Обожујућа и освећујућа благодат Божија има сотириолошки карактер (ср. Римљ. 8, 10), јер које води Дух Божији они су синови Божији (Римљ. 8, 14; ср. Гал. 5, 5). Другим речима, без благодати је немогуће човеково духовно узрастање *по мери расија њуноће Хрисџове*, односно немогуће је гледање славе Божије (Јов. 1, 14) и човеково спасење. Реч је о благодати Духа Светога (Јевр. 10, 29) која се изобилно излива на хришћане кроз Исуса Христа (Тит. 3, 6).

¹⁶⁶ Степена, глас 4.

¹⁶⁷ Атанасије Велики, *Посланица Серапиону*, PG 26, 576A.

¹⁶⁸ Σ. Αγουρίδη, *Ο Παύλος και η εποχή μας. Εξαγοραζόμενοι τον καιρόν*, Θεσσαλονίκη 1965, 205.

¹⁶⁹ Види: Григорије Палама, *Αντιρρητικός προς Ακίνδυνον*, 5, 26, 110.

¹⁷⁰ Максим Исповедник, *Ο разним недоумицама*, PG 91, 1237B.

Да би човек могао да прими и усвоји благодат Божију, потребно је да се претходно духовно очисти, да богобојажљиво живи, да поседује неопходна духовна чула и тако постане богопријемчив.¹⁷¹ Само облагодаћен човек, као сарадник и саслужитељ Божији, има предокушај Царства Небеског.¹⁷²

Када говоримо о благодати, односно, о милости Божијој, ми тада говоримо о човековој насушној потреби без које човек не може духовно и надвечно да живи. Према томе, циљ човековог живота јесте задобијање нетварне Божије благодати у Цркви Христовој.

По божанској истини Светога Писма и Свештеног Предања, једино Бог има меру живота¹⁷³ и једино Он је милостив; сходно томе, човек се спасава милошћу Његовом. Слободно можемо рећи да благодат представља израз љубави Божије према палом, огреховљеном и смртном човеку.¹⁷⁴ Веома је важна богооткривена истина да је благодат Божија спасоносна свим људима (Тит. 2, 11). “Разлог је у томе што Бог хоће да сва Његова добра свима припадну, те Своје благодатне дарове свима подједнако раздељује – и оне дарове који добро чине вољи човековој, и оне којима се исцељује човекова природа; а ми опет, пошто нисмо у стању то да избегнемо, све благодатне дарове намењене природи људској прихватимо иако их сами нисмо желели.”¹⁷⁵

Благодат Божија је увек једна, иста, непроменљива и неисцрпна. За човеково спасење је на првом месту потребна благодат Божија, а затим следе добра дела као плод Духа Светога (Гал. 5, 22), и вера која кроз љубав дела (Римљ. 5, 6; ср. Дел. ап. 15, 10–11). Апостол Павле такође сведочи и исповеда да смо облагодаћу спасени (Еф. 2, 5), а не делима Закона, “јер се делима закона ниједно тело неће оправдати” (Гал. 2, 16). Затим, исти Апостол додаје: “Ви сте облагодаћу спасени кроз веру; и то није од вас, дар је Божији” (Еф. 2, 8; ср. Римљ. 4, 4). Проучавајући учење библијских извора о благодати Божијој, дошли смо до закључка да бисмо благодат могли окарактерисати као тајну искупљења, спасења и обожења човека и васцеле Божије творевине.

Спасење је “пуноћа егзистенције која долази од благодати и љубави Божије.”¹⁷⁶ У облагодаћеном спасењу човека учествују сва Три Лица Свете Тројице, Отац, Син и Дух Свети, што се види у следећим речима дубокомисаоног Апостола Павла: *Од њеѿа и кроз њеѿа и ради њеѿа је све* (Римљ. 11, 36). Заиста, васцела Божија творевина је једне нестворене и савечне енер-

¹⁷¹ Види: Григорије Палама, *Υπέρ των ησυχάζόντων*, 3, 1, 34.

¹⁷² Види: Григорије Палама, *Αντιρρητικός*, 7, 6, 15.

¹⁷³ Димитрије Кантакузин, *Посланица кир Исаији*, у: Томислав Јовановић, *Сѿара срѿска књижевносѿй*. Хрестоматија, Београд-Крагујевац, 2000, 167.

¹⁷⁴ Види: В. Ιωαννίδου, *Η περί θείας χάριτος διδασκαλία της Καινής Διαθήκης*, у: Θεολογία 18(1940) 224.

¹⁷⁵ Никола Кавасила, *О живоѿу у Хрисѿу*, Беседа 2, 35, Нови Сад, 2009, стр. 74.

¹⁷⁶ Јован Брија, *Речник ѿравославне ѿεолоѿије*, Београд, 1999, 221.

гије Бога.¹⁷⁷ Међутим, једини истински посредник између Бога и људи је Месија Исус Христос, Који је људима послао Духа Утешитеља; Он живи у нама кроз Духа Светога и кроз Њега нас сједињује са Богом Оцем.¹⁷⁸ Сваки хришћанин има дарове Духа Светога, и у Цркви Христовој не постоје необлагодаћени чланови Цркве: “Но свакоме се даје пројава Духа на корист” (1. Кор. 12, 7). Дух Свети је сила која испуњава и духовно обнавља човека хришћанина (ср. Римљ. 5, 5; 1. Кор. 6, 11; 2. Кор. 1, 22; 12, 9; 1. Сол. 1, 6; Тит. 3, 5). Бездрожни таласи благодати запљуснули су Апостола Павла који каже: “Ако неко нема Духа Христова, тај није његов” (Римљ. 8, 9). Пошто је хришћанин постао храм Духа Светога (1. Кор. 6, 19), то значи да је човек, благодaћу Божијом, позван у истински живот, односно у нову заједницу са Тројичним Богом. Благодат се, међутим, даје само достојнима, а само облагодaћени човек, који је благодат примио кроз *Христa* и у *Христy* (ср. Римљ. 5, 1; Еф. 1, 13), постаје богат (1. Кор. 1, 5), ослобођен од закона греха и смрти (Римљ. 8, 2), живи Богу у Исусу Христу (Римљ. 6, 11) и ходи у новом животу (Римљ. 6, 4), јер је постао нов човек према лику Онога који га је саздао (Кол. 3, 10) и наследник Божији и сунаследник Христов (Римљ. 8, 17; Гал. 4, 7). Примивши бесконачну благодат, хришћани бивају ослобођени окова овоземаљског живота,¹⁷⁹ јер су примили све што је потребно за живот (2. Петр. 1, 3). Бог је са нама Који све чини лаким.¹⁸⁰

Хришћани се, дакле, више не налазе под старозаветним Законом, него под благодaћу (Римљ. 6, 14). Човек је кроз Исуса Христа приступио у благодат Божију (Римљ. 5, 2) и живи близу Бога (Еф. 2, 13) у новом животу (Мат. 19, 28), јер је богоусиновљен кроз Исуса Христа (Еф. 1, 5). Имајући у виду чињеницу да Дух Свети јесте предукус есхатолошког савршенства, Апостол Павле, просвећујући васељену Христовим зорама, поручује: “Духа не гасите” (1. Сол. 5, 19). Дакле, живећи у *Христy*, облагодaћени човек живи са надом у загробни живот, чију пуноћу очекује *тeк* после Другог Христовог доласка. Тада ће хришћани по благодати и заједничарењу учествовати у особинама прослављеног Месије Исуса Христа, и задобиће благовештен вечни живот и Царство у самом Цару векова – Христу.

Хришћански је став да је добро дело само оно дело које је облагодaћено. Исто тако, и вера православна је облагодaћена, истинита и црквено-искусвена. Васцели живот човека хришћанина је облагодaћен. Благодат Божија у човеку струји као крвоток и као извор воде живота жубори у хришћанима.

¹⁷⁷ Григорије Палама, *Saita physica* 114, PG 150 1145.

¹⁷⁸ Види: Кирило Александријски, *Тумачење Јеванђеља по Јовану*, PG 74, 577.

¹⁷⁹ Сретење, Мала вечерња, 1. и 3. стихира на *Госпoсци возвах*.

¹⁸⁰ Јован Златоуст, *Тумачење Јеванђеља по Мајтеју*, PG 58, 789.

Увек постојећа благодат као нетварна енергија Тројичног Бога

Од посебне важности за разумевање наше теме јесте чињеница да, по основном сазнању библијско-светоотачке мисли, благодат Божија од искони постоји; исто тако, она је нетварна¹⁸¹ јер је нетварна природа Божија и нетваран је Бог. То се види у речима Апостола Павла који каже да нас је Бог спасао “по благодати датој нам у Исусу Христу пре вечних времена” (2. Тим. 1, 9). Реч је о нетварној и увек постојећој благодати од увек постојећег Бога.¹⁸²

Управо због тога што је благодат коју примамо преко Исуса Христа (Римљ. 1, 5), нетварна, неодвојива од суштине и природе Тројичног Бога, и пошто нема свој временски почетак, разумљиво је православно учење да се људи “од Бога родише” (Јов. 1, 13) и да се благодаћу духовно препорађају, јер благодат на срцима људи црта законе Духа за исправан хришћански духовни развој и напредак.¹⁸³ Римокатолички теолози, међутим, неосновано тврде да је благодат Божија тварна – *gratia create*.¹⁸⁴ Када би такво погрешно учење било тачно, тада би, по православном облагодатеном учењу, спасење човека било немогуће, јер би било немогуће његово истинско општење и јединство са Живим Богом.¹⁸⁵

Сагледајући наше истраживање, рећи ћемо следеће: Тројични Бог је извор нетварне благодати,¹⁸⁶ која се као дар са неба¹⁸⁷ тројично излива на народ Божији: *од Оца, кроз Сина у Духу Светијоме*.¹⁸⁸ Сходно томе, пошто постоји узајамно јединство Тројичних Ипостаси, једна је и иста благодат Божија свих Трију Лица,¹⁸⁹ кроз коју изграђујемо Цркву (ср. 1. Кор. 14, 5). Благодат бисмо могли окарактерисати и као свако вечно добро које људима долази од Бога: “Јер Бог је онај који чини у вама и да хоћете и да творите по његовом благовољењу” (Фил. 2, 13). Из Тројичног Бога извире *река благодати* која тече свуда,¹⁹⁰ и спира грехе људи, духовно их оживљава, пресаздава, обликује и освећује васцели тварни свет. Без сумње, благодат Божија нам,

¹⁸¹ Види: Јован Златоуст, *Посланица 21. Аџанасију Кизику*, П. Χρήστου, τόμος Β', стр. 432. Максим Исповедник, *Ambigua*, 10. 44, PG 91, 1141B. Опширније види код: Γ. Μαντζαρίδου, Η ἀκτίστος χάρις κατὰ Γρηγόριον τον Παλαμά, у: Παλαμικά, Θεσσαλονίκη, 1973, 34-36.

¹⁸² Види: Максим Исповедник, *О разним недоумицама*, PG 91, 1141A.

¹⁸³ Види: Макарије Египатски, *Беседе*, 15, 20, PG 34, 589.

¹⁸⁴ Види: O. H. Pesch – A. Peters, *Einführung in die Lehre von Gnade und Rechtfertigung*, Darmstadt, 1981, 80-90. Ir. Willing, *Geschaffene und ungeschaffene Gnade*, Münster, 1966, 169-172.

¹⁸⁵ Види: Григорије Палама, *Αγιορειτικός Τόμος*, PG 151, 1229B. Исти, *Προς Αθανάσιον Κυζικου*, 33.

¹⁸⁶ Види: Иринеј Лионски, *Пројив јереси*, VI, 38, 3.

¹⁸⁷ Види: Јован Златоуст, *Тумачење посланице Римљанима*, 2, 6, PG 60, 409.

¹⁸⁸ Види: Атанасије Велики, *Посланица Серапиону*, 4, PG 26, 632.

¹⁸⁹ Види: Григорије Нисијски, *Беседе*, PG 46, 585.

¹⁹⁰ Види: Григорије Нисијски, *Беседе*, PG 46, 420.

по успешном изражавању Светога Николе Кавасиле, отвара очи душе како би човек могао искусити зраке божанске светлости – једном речју, благодат припрема човека за будући живот.¹⁹¹ Светоотачки је став да без дејства благодати, то јест, без божанске силе није могуће познати Божије тајне.¹⁹²

Поговор

Напајајући се на свежим библијским изворима сматрамо да без благодати човек узалуд трчи животну трку.¹⁹³ Управо због чињенице да човек без благодати Божије не треба да се прихвата никаквог дела, хришћани ваља да се моле Богу да благодат пребива са њима и у њима,¹⁹⁴ јер благодат Божија, као пламен љубави, обогаћује *свешћену историју*. Штавише, благодат Божија анђеле и људе чини једним стадом. Бити облагодатен човек, значи бити сједињен са Христом и живети вечним животом. У Новом Завету је Искупитељ Исус Христос учинио да огреховљени и усмрћени човек свуче са себе *старио човека*, и обуче се у божанску одећу непролазности.¹⁹⁵ Дакле, смрт *старио човека* је неопходна за рађање облагодатеног – *новог човека* са младалачком душом¹⁹⁶ у Исусу Христу, Који се јавља као дрво вечног живота.¹⁹⁷

Ходећи у новом животу, претходно духовно умртвљен човек, нетварном благодаћу постаје жив човек – нови Адам (Римљ. 6, 8, 11, 13). Благодат Божија осењује душу човекову, односно, окреће очи и поглед наше душе ка Живоме Богу;¹⁹⁸ стога бисмо је могли назвати духовном споном и духовним мостом који повезује Бога и човека. Благодат је сила будућег века (Јевр. 6, 5), жива нит која повезује човека са Богом и чини да међу њима постоји највиша сродничка веза. Облагодатени човек не само да говори о Богу него он има личносно-искуствени сусрет са Богом и заједничари у Његовом бесмртном животу.

Библијски Тројични Бог је Бог благодати и Господар *свешћене историје*, у којој непрестано динамично дејствује, тако да *свешћена историја* непрекидно траје. У њој облагодатени и слободни човек има своју улогу, јер хришћанин учествује у Божијој благодати и њоме се обогаћује. Струје живота не потичу из жила камених, него Господ наш Исус Христос спасоносно

¹⁹¹ Никола Кавасила, *О живојш у Христу*, 6, 76, Нови Сад 2009, стр. 101.

¹⁹² Види: Макарије Египатски, *Беседе*, 17, 10, PG 34, 629.

¹⁹³ Види: Макарије Египатски, *Беседе*, 25, 2, PG 34, 668.

¹⁹⁴ Види: Климент Александријски, *Сиромаша*, 7, 7, PG 9, 453.

¹⁹⁵ Предпразднство Просвјешченија, 2. Јануар, Јутрење, канон предпразднства, песма 3.

¹⁹⁶ Варнава, *Посланица* 16.

¹⁹⁷ Јован Дамаскин, *Тачно изложење ѱавославне вере*, PG 94, 1129С.

¹⁹⁸ Види: Јован Златоуст, *Тумачење Друје ѱосланице Коринћанима*, 2, 6, PG 61, 400.

благодаћу делује са потпуном пуноћом у Цркви коју је С^{ам} основао.¹⁹⁹ Хришћанин је ходочасник ка Осмоме дану – Царству Божијем, наслеђу спасених. Свети Игњатије Богоносац наглашава да је у Осмоме дану наш живот процветао, а смрт је побеђена у Христу.²⁰⁰ Због тога и ми можемо рећи заједно са Светим старцем Симеоном: “Сад отпушташ с миром свога служитеља, Господе, по речи својој; јер су очи моје виделе спасење твоје, које си припремио пред свим народима“ (Лук. 2, 29–31).

Не смемо изгубити из вида истину да као што смо по тајни Промисла Божијега (Дел. ап. 2, 21) благодаћу Божијом створени, тако смо по благодати духовно обновљени, искупљени и припремљени за други и вечни живот. Уз помоћ благодати Божије човек је обучен у новог човека сазданог по Богу у праведности и светости истине (Еф. 4, 24). За то освећење људи кроз благодат, Господ Исус Христос се молио Богу Оцу: *Посвети их истином твојом* (Јов. 17, 17). Библијско учење сведочи да нас је Бог Отац облагодатио у Љубљеноме (Еф. 1, 6), односно у Исусу Христу (1. Кор. 1, 4). Људи који поседују благодат у себи постају носиоци Духа Христовог (Римљ. 8, 9), Који бива послат од Бога Оца и усељава се у срца људска (Гал. 4, 6), и они постају обоготворени благодаћу Оваплоћеног Бога Логоса.²⁰¹ Ко у благодати пребива, у Богу пребива и Бог у њему. Месија Исус Христос ће сваког човека привести до сједињења са Богом, уколико овај са собом не приноси ништа што је недостојно сједињења са Божанством.²⁰² Дакле, по благодати постајемо *нови људи* и рајски житељи усељени у небеско гнездо, учествујемо у животу Тројичног Бога, наслеђујемо Царство Божије и откривеним лицем одражавамо славу Божију, преображавамо се у тај исти лик, из славе у славу (2. Кор. 3, 18).

Дакле, без поседовања нетварне благодати Божије људи не доносе добре плодове, постају обешчовечени и живи мртваци, док облагодаћени људи постају Христов миомирис Богу.

Новозаветно Откривење речито показује, а свето осећање Цркве то и потврђује, да је благодат Божија жива реалност присуства Оваплоћеног и Васкрслог Богочовека Исуса Христа у животу Цркве Христове. Човек се по нетварној, увек постојећој и обожујућој благодати спаја са Богом као што се душа спаја са телом,²⁰³ и тако постаје оно што Бог јесте по природи;²⁰⁴ другим речима, људи постају *дојови њо благодати*, не стичући при том ис-

¹⁹⁹ Види: Н. Н. Глубоковски, „Учење о благодати код грчких црквених ауторитета (до Св. Јована Дамаскина укључиво) и међуцрквено уједињење“, *Гласник Српске Православне Цркве* 21(1931) 326.

²⁰⁰ Игњатије Богоносац, *Мајнежанима*, 9, ВЕПЕС 2, стр. 296.

²⁰¹ Види: Максим Исповедник, *О разним недоумицама*, PG 91, 1088BC.

²⁰² Григорије Нисијски, *О савршенству*, PG 46, 277C.

²⁰³ Види: Максим Исповедник, *О разним недоумицама*, PG 91, 1088BC.

²⁰⁴ Види: Максим Исповедник, *Појавља о љубави*, 1., PG 90, 1024.

товетности нити се поистовећујући са Богом по суштини и природи.²⁰⁵ Једном речју, примајући нетварну благодат Божију, целовит човек се целосно прожима целовитим Богом, и тако поприма С^амога целоснога Бога уместо с^амога себе.²⁰⁶ Само божанској благодати је по природи својствено да бого-тражитељима дарује обожење у мери која им приличи.²⁰⁷

Као што је Царство Божије нетварно и беспочетно, тако и облагодаћени човек уподобљен Сину Божијем, постаје богоусиновљен, бескрајан по благодати и наследник Царства Божијег које (Царство Божије) је благодатно предавање свега што је по природи присутно у Богу.²⁰⁸ Значи, облагодаћени човек живи вечним животом Тројичног Бога Који се уселио у хришћанина. Између Бога и облагодаћених људи постоји истинска сличност, али и суштинска разлика, јер „Бог је бесконачно бесконачним начином узвишен и у односу на све што је доступно заједничарењу“.²⁰⁹ Православни је став да се човек сједињује са Богом тако што „целокупан, душом и телом, остаје по природи човек, и целокупан, душом и телом, постаје бог по благодати, и по стеченом божанском озарењу блажене славе“.²¹⁰ Благодат чини човека богообразним,²¹¹ и такав човек све што чини, у сили Божијој (1Кор. 2,5) и у Духу Светоме (1Сол. 1,5) чини. Без нетварне и обожујуће благодати Божије, нема правога и истинског човека.

Тамо где је благодат, за Бога је све могуће.²¹²

Извори и библиографија (по избору)

Атанасије Велики, *Против аријанаца*, PG 26.

Атанасије Велики, *Посланица Серапиону*, PG 26.

Велики Василије, *О Светоме Духу*, 16, PG 37.

Велики Василије, *О рођењу Христовом*, 6, PG 31.

Глубоковски Н. Н., *Учење о благодати код јрчких црквених ауторитета (до св. Јована Дамаскина укључиво) и међуцрквено уједињење*, Гласник Српске Православне Цркве 21(1931).

Григорије Богослов, *Беседа на Пасху* 45, 9, PG 36.

Дамаскин Јован, *Тачно изложење вере православне*, 1,13, PG 94.

Египатски Макарије, *Беседе*, PG 34.

²⁰⁵ Види: Атанасије Велики, *Против аријанаца*, 2, 2, PG 26, 149С. Види: *Богословска поглавља*

²⁰⁶ Максим Исповедник, *О разним недоумицама*, PG 91, 1308В.

²⁰⁷ Види: Максим Исповедник, *Таласију*, 22, 90, PG 90, 321А.

²⁰⁸ Максим Исповедник, *Богословска поглавља*, 2, 90, PG 90, 1168С.

²⁰⁹ Максим Исповедник, *Богословска поглавља*, 1, 49, PG 90, 1101А.

²¹⁰ Максим Исповедник, *О разним недоумицама*, PG 91, 1988С.

²¹¹ Григорије Палама, *Слова у одбрану свейих исихаста*, 3. 3. 13.

²¹² Види: Григорије Чудотворац, *Беседе*, PG 10, 1149.

- Златоуст Јован, *Тумачење Јеванђеља њо Јовану*, PG 59.
- Златоуст Јован, *Тумачење књије Постања*, 15,4, PG 53.
- Златоуст Јован, *Тумачење Посланице Галаџима*, PG 61.
- Златоуст Јован, *Тумачење Посланице Римљанима*, 2, 6, PG 60.
- Златоуст Јован, *Тумачење Друје њосланице Коринћанима*, 2, 6, PG 61.
- Исповедник Максим, *Εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ Πατρὸς ἡμῶν*, PG 90.
- Кавасила Никола, *О живоџу у Хрисџу*, Београд, 2009.
- Катанскога А., *Учение о блајодатџи Божией в џтворениях древних св. Оџцев и учи- џелей Церкви до бл. Авџстинина*, С. Петербург, 1902.
- Кипарски Епифаније, *Панарион* 70, PG 42.
- Кирски Теодорит, *Тумачење џророка Исаије*, 32, PG 81.
- Кирски Теодорит, *Тумачење џророка Језекиља*, PG 81.
- Максим Исповедник, *О разним недоумицама*, PG 91.
- Нисијски Григорије, *О сџварању човека*, 16, PG 44.
- Олимписки Методије, *О васкрсењу мрџвих*, 1, 39, GCS, 281.
- Палама Григорије, *Αγιορειτικὸς Τόμος*, PG 151.
- Палама Григорије, *Δεκάλογος τῆς κατὰ Χριστὸν νομοθεσίας*, PG 150.
- Палама Григорије, *Κεφάλαια φυσικά*, 112, PG 150.
- Поповић Јустин, *Тумачење 1. и 2. Коринћанима свеџої Айосџола Павла*, Београд 1983.
- Поповић Јустин, *Тумачење Јеванђеља њо Маџеју*, Београд, 1979.
- Поповић Јустин, *Тумачење Посланица св. Јована Бојослова*, Београд, 1982.
- Поповић Јустин, *На дојочовечанском џуџу*, Београд, 1980.
- Радовић Амфилохије, *Тајна Свеџе Тројице њо свеџом Гријорију Палами*, Манастир Острог, 2006.
- Станилоаје Димитрије, *Духовна заједница у џправославној Лиџурџији*, Београд, 1992.
- Теодорит Кирски, *Тумачење џророка Језекиља*, PG 81.
- Томасовић Мирко Ђ., *Бої Лојос, Генеза идеје о Лојосу у свеџлосџи дидлијско-свеџо- оџачкої џоимања*, Београд–Атина, 2000.
- Томасовић Мирко Ђ., *Нови Адам. – Тајна човека у свеџлосџи дидлијско-лиџурџиј- ско-свеџооџачкої џоимања*, Београд–Атина 2003.
- Томасовић Мирко Ђ., *Тајна зла и греха у свеџлосџи Православља*, Теолошки по- гледи, 1–4(1996), 37–56.
- Bultmann R., *Theology of the New Testament*, London, 1976.
- Lindel H. – Scott, *χάρις, Μέγα λεξικόν τῆς ελληνικῆς γλώσσης*, Αθήναι, 1968.
- Lortzing J., *Die Rechtfertigungslehre Luthers im Lichte der Hl. Schrift. Reformationsge- schichtliche Abhandlungen*, Paderbon, 1937.
- Pesch O. H. – A. Peters, *Einführung in die Lehre von Gnade und Rechtfertigung*, Darmstadt, 1981.
- Pesch O. H., *Frei sein Gnade. Theologische Anthropologie*, Freiburg, 1983.
- Schmid H., *Die Dogmatik der evangelisch-lutherischen Kirche und aus den Quellen belegt*, Gütersloh, 1983.
- Willing Ir., *Geschaffene und ungeschaffene Gnade*, Münster, 1966.

- Αγουρίδη Σ., Ο Παύλος και η εποχή μας. Εξαγοραζόμενοι των καιρών, Θεσσαλονίκη, 1965.
- Ανδριοπούλου Παναγιώτου, Η περί αμαρτίας και χάριτος διδασκαλία του Απόστολου Παύλου, Αθήναι, 1989.
- Ιωαννίδου Β., Η περί θείας χάριτος διδασκαλία της Καινής Διαθήκης, γ: Θεολογία 18(1940).
- Καλογήρου Ιω., Η περί συνεργίας εν τη δικαιοσύνη του ανθρώπου διδασκαλία εξ επόψεως ορθοδόξου και αι αυτήν συζητήσεις ετεροδόξων, Θεσσαλονίκη, 1953.
- Καρμίρη Ιω., Τα δογματικά και συμβολικά μνημεία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας, τομ. Α', Αθήναι, 1960.
- Μαντζαρίδη Γ., Χριστιανική Ηθική, Θεσσαλονίκη, 1983.
- Μαντζαρίδου Γ., Η άκτιστος χάρις κατά Γρηγόριον τον Παλαμάν, γ: Παλαμικά, Θεσσαλονίκη, 1973.
- Μαρτζέλου Γ., Ουσία και ενέργεια του Θεού κατά τον Μέγα Βασίλειον, Θεσσαλονίκη, 1984.
- Ματσούκα Ν., Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β', Θεσσαλονίκη, 1985.
- Τατάκη Β., Θέματα Χριστιανικής και Βυζαντινής Φιλοσοφίας, Αθήναι, 1952.
- Τσελεγγίδη Δημητρίου Ι., Χάρη και ελευθερία κατά την πατερική παράδοση του ΙΔ' αιώνα, Θεσσαλονίκη, 2002.

By Divine Grace we stay what we are

Summary: Christians are not anymore under the Law of Old Testament, but under grace (Romans 6:14). A man is, through Jesus Christ, has approached Divine Grace (Romans 5,2) and lives near God (Ephesians 2:13) in new life (Matthew 19:28), because he is adopted in God through Jesus Christ (Ephesians 1:5). Walking in new life, previously spiritually dead man, by uncreated grace becomes alive – new Adam (Romans 6:8, 11, 13). Grace is „the power of future age“ (Jews 6:5), a living thread that links man with God and makes the highest relationship between them. People who possess grace in themselves, become bearers of „Holy Spirit“ (Romans 8:9), Who is send by God the Father and He moves in human hearts (Galatians 4:6). Thus we become „new people“ and Heaven dwellers by grace, participate in the life on Trinitarian God, inherit Kingdom of God and „with no veils on our faces reflect like mirrors the glory of the Lord, transfigured by the Spirit of the Lord in ever-increasing splendour into his own image“ (2Corinthians 3:18). A man is Revelation of New Testament vividly indicates, and holy consecration of the Church says that Divine Grace is lively reality of the presence of the Incarnate and Ressurrected Theanthropos in the life Christ's Church and man is, according to incorporeal and divinized grace, became what God is by His nature, i.e. people become gods by grace, except sameness in essence. As Kindom of God is uncreated and eternal, so man sanctified in Grace, assimilated in Son of God, becomes eternal according to grace and heir of the Kingdom of God. There is similarity among God and people sanctified in Grace, and yet an essential difference. In the place where grace is present, for God everything is possible.

Guiding thought remains the same: *by grace*, because by Divine Grace we stay what we are.